

บทที่ 5

การเมืองของสร้างภาพชาติพันธุ์ลาหู่ในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

นับตั้งแต่เริ่มปฐมบทการเดินทาง ผู้ศึกษาได้เสนอภาพปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เคลื่อนไหวภายในพื้นที่ท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชาวลาหู่บ้านยะดู โดยการจัดระดับช่วงเวลาอันแสดงถึงการประดิษฐ์สร้างพื้นที่ผ่านประวัติการท่องเที่ยวในอดีต จนถึงภาพปรากฏอันเป็นลักษณะสินค้าในปัจจุบันที่มีการนำบ้านและชีวิตประจำวันชาวลาหู่มาเป็นจุดขายเน้นย้ำความจริง อีกทั้งได้เปิดเผยให้เห็นภาพการจัดการควบคุมกำกับให้คงรูปสินค้าภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ แต่การเปิดเผยมิได้จบลงเพียงเท่านี้ ดังผลสะท้อนจากประวัติการท่องเที่ยวว่าชาวลาหู่บ้านยะดูเผชิญหน้านักท่องเที่ยวผู้แปลกหน้า และต้อนรับแขกผู้มาเยือนมายาวนานนับสามสิบปีซึ่งทำให้การท่องเที่ยว ค่อย ๆ แทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันไปเสียแล้ว บทที่ 5 นี้ จึงมีความตั้งใจนำเสนอว่าชาวลาหู่บ้านยะดูมิใช่รับบทเป็นผู้ยอมจำนนเป็นส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโฮมสเตย์เท่านั้น แต่พวกเขายังเป็นเล่นบทผู้ปฏิบัติการคุมเกม โดยการนำความเป็นชาติพันธุ์ลาหู่ ตลอดจนยุทธวิธีและอุบายที่เกิดจากการสะสมในการต้อนรับแขกในชีวิตประจำวัน นำมาเลือกปฏิบัติประเมินใช้ตามสถานการณ์ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ ช่างซิง ต่อรอง การจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ให้ตนอยู่รอดในพื้นที่การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จนสามารถสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวอย่างน่าประทับใจ ทั้งนี้การนำเสนอ ณ บทนี้ จะเริ่มจากการรับรู้ของชาวบ้านยะดูต่อนักท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันแสดงถึงการประเมินตนและจัดตำแหน่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับคนอื่น การโต้ตอบกฎเกณฑ์การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ผ่านกรณี “การเดินจะลี” และการ “หลบหนีภาวะการณ์อี้อัดจากการต้อนรับแขก” รวมถึงการเสนอเทคนิคเฉพาะของชาวลาหู่บ้านยะดูในการต้อนรับแขก การจัดพื้นที่บ้าน การทำอาหาร และการเสนอภาพชีวิตประจำวันผ่านการทอผ้า ตลอดจนการเลือกใช้ความเป็นชาติพันธุ์ลาหู่ในการสร้างภาพทางการท่องเที่ยว ส่วนอันดับสุดท้ายจะเป็นการนำเสนอถึงการเมืองภายในชุมชนอันเกี่ยวเนื่องกับการแข่งขันประกอบการบริการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

5.1 นักท่องเที่ยวคือใคร

“จำไว้เนื้อหมูเฮา ยิ่งนักท่องเที่ยวมาหนัก หมูเฮาก็จะได้เงินหนัก” คำพูดขำเตื่อนจากเจ้าหน้าที่มูลนิธิหุ่นเงา หลังจบการประชุมขอความร่วมมือปรับปรุงการต้อนรับแขกกับชาวลาหู่บ้านยะดู อันแสดงถึงการให้ความหมายและพยายามกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ว่

นยะดู อันแสดงถึงการให้ความหมายและพยายามกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ว่ นักท่องเที่ยวคือกลุ่มบุคคลที่จะสร้างรายได้ให้แก่ตน ซึ่งช่างต่างจากเมื่อยุคสามสิบปีที่แล้วที่ฝรั่ง (ชาวต่างชาติ) เป็นบุคคลต้องห้ามผู้แปลกหน้าที่มีควรต้อนรับเพราะเกรงกลัวอันตราย แต่เมื่อเวลา ผ่านไปจวบจนถึงปัจจุบัน ฝรั่งร่างสูงใหญ่หรือบุคคลแปลกหน้าผู้พูดคนละภาษา ที่มีใช้ญาติมิตร หรือพี่น้อง ก็ถูกแปรความหมายใหม่ในรูปคำว่า “นักท่องเที่ยว” กลายเป็นกลุ่มบุคคลที่ชาวลาหู่บ้าน นยะดูยินดีต้อนรับและประสงค์ถึงขั้นอยากให้เข้ามาอนค้ำกินในพื้นที่บ้านเกือบทุกวัน

ชาวลาหู่ได้อธิบายถึงเหตุและความจำเป็นในการอนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้าน และยินดีให้นักท่องเที่ยวเดินสำรวจท้องชมหรือถ่ายรูปพวกเขาขณะทำกิจวัตรประจำวัน รวมถึงยก ตำแหน่งให้บุคคลสำคัญที่ตนต้องทำหน้าที่บริการ ดังการการบ่นให้ผู้ศึกษาทราบ เมื่อครั้งที่ จำนวนนักท่องเที่ยวลดน้อยลงเนื่องจากเหตุการณ์ไม่สงบทางการเมือง ของที่ “นาแซ” เจ้าของ กิจการบ้านแขกประจำได้ และ “ยะแต่” ใกล้เคียงกลุ่มบุคคลผู้มีรายหลักได้หลักจากการท่องเที่ยว “แบบนี้ไม่ไหวเลย ปีนี้เป็นอะไรไม่รู้ ฝรั่งไม่มาเลย นานไหนมา อาทิตย์ที่ผ่านมา ก็มาแค่สองกรุ๊ป ถ้านักท่องเที่ยวไม่มา หมู่พี่เขาก็อยู่บ่ได้ จะเอาเงินที่ไหนกิน ลูกพี่ ก็ละอ่อนอยู่ เรียนหนังสืออยู่ตั้งสองคน คนหนึ่งเรียนอาชีพวะ คนน้อยก็เรียนปุนที่ แม่อา ย แล้วจะเอาเงินที่ไหนเลี้ยงลูกส่งลูกเรียนหนังสือ”

พินาแซ

“จะลาออกแล้ว จะลาออกแล้ว จะเปลี่ยนงานใหม่แล้ว บ่ไหวๆ ไม่มีแขกแบบอี่ ...สิ่งโก้บอกยกเลิกสองเจ้าแล้วหนา ตอนนีไม่ตั้งค้กินแล้วอ้อม แล้วจะเอาที่ ไหนมากิน”

ยะแต่

ส่วนผู้มีโอกาสเปิดบ้านรับแขกเป็นครั้งๆ ไปตามการจัดสรรคิวรับแขกมูลนิธิหุ่นเงาและ แยกบริษัททัวร์ที่ญาติแบ่งให้ ดังเช่น “ปะนา” ชายชาวลาหู่วัย 32 ปี ที่สนทนากับผู้วิจัยถึงเหตุที่ตน ต้อนรับแขกจากการเปรียบเทียบกับบ้านของผู้วิจัยว่า “บ้านเรามีตังค์หนี อยู่สบายแล้ว ไม่มีคนมา แอ้วก็บ่เป็นหยั่งได้ ..บ้านเฮาเป็นคนตัก(จน)ไม่มีเงิน ไม่รับแขกมานอนบ้านบ่ได้”

แม้แต่ “นาคา” เด็กหนุ่มผู้มีชีวิตส่วนใหญ่อยู่นอกหมู่บ้านเนื่องจากเป็นบุคคลเดียวใน หมู่บ้านนยะดูที่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ณ อำเภอแม่อา ย ซึ่งในรอบปีหนึ่ง ในช่วงปิดเทอมใหญ่เท่านั้นถึงจะมีโอกาสกลับบ้าน ได้ตอบคำถามถึงความสำคัญของนักท่องเที่ยว ที่มีต่อตนเองว่า “ฝรั่งมานอนแล้วได้กำไรได้เงินไปเรียนแบบนี้ครับ ถ้าฝรั่งไม่มีแบบนี้ ก็ไม่มีเงิน ไม่ได้ไปเรียน เพราะว่างานรับจ้างก็ไม่มี ที่นี้รับจ้างทำไรอย่างเดียว ค่านอน ค่าทำอะไรให้เขาแบบนี้ นะครับ เขาก็จะให้ เราก็ได้ส่วนนั้นมาเก็บเงินมาเรียน แม่เก็บให้แล้วก็ส่งให้เรียนหนังสือ”

จากการให้เหตุผลของการรับนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มที่มีรายได้ประจำจากการท่องเที่ยวอย่าง เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น บ้านแขกประจำ ตลอดจนบ้านที่รับนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นรายได้เสริม หรือแม่เด็กหนุ่มผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ภายนอกชุมชนนั้นก็แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวสำหรับชาวลาหู่บ้านนี้คือ ผู้มีกำลังทรัพย์อันเป็นคู่ค้าในเชิงธุรกิจที่สำคัญเป็นที่ปรารถนาให้เข้าพักและวางบทบาทตนเป็นผู้ให้บริการเพื่อสร้างรายได้แก่ตนสามารถดำรงอยู่ได้

แต่ทั้งนี้นักท่องเที่ยวไม่ได้เป็นผู้บทบาทสำคัญแต่ด้านเศรษฐกิจในเท่านั้น การเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาอนบ้านตนและการบริการที่น่าประทับใจยังมีมูลเหตุอันเกิดจากความต้องการสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือทั้งด้านวัตถุสิ่งของและการพึ่งพาอำนาจเพื่อช่วยเหลือในสภาวะการไร้อำนาจ เช่น การลงในพื้นที่เขตเมืองหรือการติดต่อหน่วยงานราชการ ดังคำพูดของ “จะโก” พ่อวัยกลางคนที่ต้องหาเลี้ยงลูกชายชั้นประถมหนึ่ง และ “จะบา” ไกด์หนุ่มหุนเงาผู้กำลังสร้างครอบครัว

“ให้นักท่องเที่ยวมาแ้วก็ได้สตาจกันกะ และก็ได้เพื่อนนะกะ ก้อเพื่อนนะกะนั่งพุดนั่งคุยกันเป็นเพื่อนกัน ถ้าเบิ้ลกลับ ไปเบิ้ลก็ไม่ลืมกัน เป็นเพื่อนกัน มีอะไรก็ส่งมาให้ มีข้าวมีของดี ๆ มา ก็แบ่งให้เฮา เฮาก็เคยได้หรรอกส่งเสื่อส่งหยังมาช่วยเหลือเฮา ส่งสมุดดินสอ ของเล่น มาให้ลูกเฮา”

จะโก

“เฮานี้รู้จักคนหนักหนาอ้อม คนใหญ่คนโตเรารู้จัก แต่เราไม่บอกอ้อมว่าเป็นใครก็เฮาก็ดูแลเขา รู้จักกันตอนมานอนบ้านเฮา เพื่อวันหน้าเฮาลง ไปในเมืองตกยากเขาจะได้ช่วยเหลือ คิดต่ออะหยังเขาก็จะช่วยเหลือ เขาก็ตั้งบอกเฮาไว้หรรอก ว่ามีอะไรให้ช่วยก็บอก”

จะบา

ฉะนั้นการให้นิยามความหมายต่อ นักท่องเที่ยว ในยุคการท่องเที่ยวโสมสเศย์ ณ ปัจจุบันจึงมิใช่เพียงแต่การให้คุณค่าว่าเป็นบุคคลที่สร้างผลประโยชน์ต่อการดำรงชีพในด้านเศรษฐกิจ ยังรวมถึงการพึ่งพาทางด้านสังคมอีกด้วย

ทั้งนี้เหตุผลด้วยการก้าวเท้าเข้ามาในบ้านยะดูของนักท่องเที่ยวเป็นเวลาถึงกว่าสามสิบปี แยก ผรั่ง หรือนักท่องเที่ยวสำหรับชาวลาหู่จึงกลายเป็นภาพคุ้นตาที่เข้ามาพักบ้านยะดูเกือบทุกเมื่อ เชื้อวัน ถึงกระนั้นชาวลาหู่ก็มีได้คูนึงเลยกับความเคยชินที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว แต่พวกเขา

กลับเฝ้าสังเกตจนสามารถรับรู้ถึงจุดขายอันโดดเด่นที่จะสร้างเสน่ห์ให้กับพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นการทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านว่ามีความพร้อมเหมาะสมกับการท่องเที่ยวเดินป่าตามคำให้สัมภาษณ์ของผู้นำหมู่บ้าน

“ที่บ้านแม่กำปอง เขาจัดการดี บรรยากาศดี มีต้นไม้ ธรรมชาติ คนมาเที่ยวเยอะ แต่ของเขา ฝรั่งมาเที่ยวไม่เยอะเท่าที่นี่ และแม่กำปองก็เป็นทางตัน ไม่เหมือนที่นี่ มีหลายทาง ไปทางไหนก็ได้ เป็นทางแยก จะนั่งเรือจากท่าตอน จี๊ซ้างรวมมิตร หรือมาจากน้ำตกในเมืองก็ได้ บ้านยะคูนังสามารถไปเที่ยวต่อที่อื่นได้อีก”

ผู้นำหมู่บ้าน

ตลอดจนสามารถประมวลผลถึงพฤติกรรม ความต้องการหรือจุดประสงค์ของการมาเยือนผ่านถ้อยคำที่ให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาดังนี้ “นักท่องเที่ยว ฝรั่งมาเที่ยวเยอะ นั่น ก็เพราะว่าพวกเขาจะมาดูวิถีชีวิตและมาถ่ายรูป” หรือ “บางครั้งแขกที่มานอนที่บ้านก็ขอไปไร่ด้วยเลย ฝรั่งมันไปดูเราปลูกข้าวด้วย ตามไปดูเลย ฝรั่งนี้หนามันมานอนดอยมาดู คนดอย มาดูวิถีชีวิต คนดอย ว่าปลูกข้าว” และ“ บ้านจะต่อ อันนี้บ้านนี้ไม่มีคนไป เพราะบ้านเขาพัฒนาแล้ว นักท่องเที่ยวไม่ชอบไป”

จนกระทั่งสามารถรับรู้ความชื่นชอบของนักท่องเที่ยวจนเกือบครบองค์ประกอบการท่องเที่ยว ดังเช่นการรับรู้ถึงความชอบของนักท่องเที่ยวของ “นาเลาะ” เจ้าของบ้านแจกประจำ ที่แสดงถึงความนิยมชมชอบของนักท่องเที่ยวต่อบ้านยะคูนัง ทั้งทางด้านธรรมชาติ ลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ของลาหู่ที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ หรือ ไม่ว่าจะเป็นการอยู่อาศัยท่ามกลางธรรมชาติ บ้านและการแต่งตัวแบบลาหู่ดั้งเดิม รวมถึงไปความต้องการทางด้านความปลอดภัย และปลอดภัยอาชญากรรม ซึ่งนาเลาะสนทนาพูดคุยกับผู้ศึกษาดังนี้

“ก็เขาก็มาเที่ยวข้างรวมมิตร ขึ้นมานอนยะคูนัง มาดูมุเซอ บ้านยะคูนังมุเซอ มุเซอ ธรรมชาติ(พร้อมชี้ไปรอบบ้านเลยออกไปห้วยนอกบ้าน แสดงภาพบ้านแบบนี้ที่อยู่กับน้ำห้วยป่าแบบนี้ นี้และลำห้วยธรรมชาติ) มุเซออยู่กับธรรมชาติ มุเซอ บ้านอื่นใส่กางเกง มุเซอบ้านนี้ใส่ส้น(ผ้าถุงและซิ่นที่ตัวเอง) บ้านยะคูนังนี้หาปลอดภัยเสพติด ปลอดภัยยาเสพติด ที่อื่นเขาสูบยา เขาไม่ไปเที่ยวหรอก บ้านยะคูนังใครสูบยาเสพติดใครสูบยา ไล่ไปเลย ไปอยู่ที่อื่น”

นาเลาะ

นอกจากนั้น ชาวลาหู่ ณ หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์แห่งนี้ ยังสามารถคาดการณ์ช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนของแต่ละเชื้อชาติได้ เช่น “หน้าฝนนี้ฝรั่งนั้นชอบมา อิตาลีชอบมา แต่หลังสิงหาไป ญี่ปุ่นเขาจะมากันมันเป็นปิดเทอมเขา เขาจะจัดกิจกรรม หลังจากนั้นก็เป็นหมู่สิงคโปร์ ส่วนคนไทยและฝั่งนี้ชอบ..มาหน้าหนาว” หรือแม้กระทั่งสามารถสังเคราะห์ลักษณะนิสัยของนักท่องเที่ยวแต่ละชาติ ซึ่งสมาชิกของหมู่บ้านบรรยายภาพนักท่องเที่ยวประเทศต่างๆที่พวกเขาได้เผชิญให้ผู้ศึกษาฟังดังนี้ “อิตาลีนี้หนา ตัวมันน้อย ไม่สูง มาแล้วเสียงดัง เหมือนอีโก้หนิ แต่มันชอบกินเบียร์หนา กินหนัก ขนาน คนละ ลิบ กระป๋องปุ้น” หรือ “อิตาลี ตัวน้อย เสียงดัง มาเมื่อใดก็แก้ผ้า มันชอบแก้ผ้า อาบน้ำตรงก๊อกน้ำบ้านนาที่ปุ้น แก้ผ้า อาบน้ำ แล้วก็ไม่ว่าจะได้บ้านนั้นตามใจแขก” และชาติสิงคโปร์ที่พูดถึงว่า

“สิงคโปร์ ญี่ปุ่นนี้ใจดีขนาน หนา ชอบ ๆ ชอบซื้อผ้า และญี่ปุ่นสิงคโปร์ที่มาจากมูลนิธิหุ่นเงาดี เจามาช่วยคนดอย และเขาก็มาช่วยซื้อของละ มาเมื่อใดเอาผ้าไปขาย วันนั้นขายได้ เป็นห้าพันกว่าบ้าน ที่มานอนบ้านนะวะ เอาไรให้ดูซื้อหมด ถ้าสิงคโปร์มาต้องรีบเอาผ้าให้ดู สิงคโปร์นี้มีตั้งค้หนัก ชอบแขกสิงคโปร์ ฝรั่งไม่ค่อยซื้อและอ้อฝรั่งก็อันนั้นนะ ฝรั่งเผ่าอะไร ที่พูด “แม็กซิงกู” อันนั้นนะ อะไรนะฝรั่งเสลนี้กะ ดินะดีกว่าคนอื่น อันนั้นนิสัยดี”

และด้วยการที่ต้องรับแขกที่หลากหลาย ชาวลาหู่บ้านยะดู่ยังสามารถจัดหมวดประเภทนักท่องเที่ยวตามแหล่งสนับสนุนส่งแขกเป็นสองกลุ่ม คือ “นักท่องเที่ยวทัวร์” และ “แขกหุ่นเงา”: ซึ่งพวกเขาพยายามสะท้อนถึงคู่สัมพันธ์และพื้นฐานปฏิบัติการที่พวกเขาจะต้องต้อนรับแตกต่างกันไป อย่างเช่น “ฝรั่งปุ้น เป็นของบ้านคนรวย บ้านแขกหนักปุ้น อันนี้ไม่ใช่ของเรา ของเขา เขาดูแล” หรือ “แขกหุ่นเงานี้แหละ ไม่กินเหล้าไม่ชอบกินเหล้า หุ่นเงาเขาห้ามไม่ขายเหล้า” เป็นต้น

ดังนั้น นับตั้งแต่ถูกดึงให้เป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าเมื่อสามสิบปีก่อน หรือการถูกจัดระเบียบการท่องเที่ยวใหม่ให้เป็นการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ตามอุดมคติของมูลนิธิหุ่นเงาเมื่อเจ็ดปีก่อน ดังนั้นจากการรับรู้ถึงนักท่องเที่ยวก็สามารถสะท้อนได้ว่านักท่องเที่ยวเป็นบุคคลสำคัญที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าชาวลาหู่บ้านยะดู่รับรู้ถึงจุดขายและความสนใจของนักท่องเที่ยวต่อชาวลาหู่ จนกระทั่งพวกเขาสามารถคาดการณ์ถึงช่วงเวลาการมาเยือนและสังเคราะห์ลักษณะนิสัยของนักท่องเที่ยวแต่ละชาติได้ อีกทั้งจัดหมวดนักท่องเที่ยวแบ่งเป็น “นักท่องเที่ยวทัวร์” และ “แขกหุ่นเงา” ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวนำไปสู่ปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทนในแบบฉบับชาวลาหู่บ้านยะดู่เนื้อหาส่วนมากของบทที่ 5 อันสัมพันธ์กับการเมืองในพื้นที่

5.2 ปฏิบัติการสร้างความประทับใจ

การรับรู้ของพวกเขามิใช่เพียงหยุดนิ่งแค่รับทราบถึงการได้ผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการประมวลผลถึงความต้องการและจุดขายของตนเท่านั้น แต่พวกเขาการสังมประสพการณ์ สังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เรียนรู้ทดลองรับคำแนะนำจากไกด์ทัวร์จากการรับแขกในชีวิตประจำวันอย่างเป็นกระบวนการ และนำไปสู่การสร้างปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทนเพื่อตอบสนองความปรารถนาของนักท่องเที่ยวและนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่ชาวลาหู่ต้องการ ดังนี้

5.2.1 การสร้างและจัดแบ่งพื้นที่บ้าน

บ้านถือเป็นจุดเด่นหลักของโฮมสเตย์บ้านยะดู ซึ่งจุดนี้ชาวลาหู่ก็รับรู้และนำมาเป็นข้อปฏิบัติในการสร้างและจัดบ้าน ให้บ้านนั้นยังคงรูปแบบดั้งเดิม และสามารถอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวไปพร้อมๆกันกับการตัดแปลงพื้นที่บ้านให้พวกเขาสามารถดำรงอยู่และใช้สอยในชีวิตประจำวันของพวกเขาได้ ทั้งนี้มีปฏิบัติการสร้างบ้านของชาวลาหู่บ้านยะดูยังมีความสอดคล้องกับพื้นฐานการรับรู้ความชื่นชอบของนักท่องเที่ยวดังนี้)

ทุกครั้งที่มีผู้ศึกษาสอบถามชาวลาหู่บ้านยะดูว่า “ฝรั่ง(นักท่องเที่ยว)เขาเที่ยวมาทำอะไรที่ยะดู ยะดูมีอะไรดี?” ซึ่งคำตอบที่ได้รับบ่อยที่สุดคือ “มานอนบ้าน” “มาโฮมสเตย์” หรือบ้างครั้งก็ตอบเป็นภาษากายโดยการชี้เข้าไปในบ้านให้ผู้ศึกษารับทราบในทำนองว่ามานอนบ้านหลังนี้ ฉะนั้นจึงแสดงได้ว่าชาวลาหู่บ้านยะดูรับรู้ว่าคุณค่าที่โดดเด่นที่สุดของหมู่บ้านนี้คือบ้าน ไม้ไผ่ที่เขาดำรงอยู่ทุกวันนี้เอง ซึ่งพวกเขาก็รู้ว่านักท่องเที่ยวนั้นนิยมพักบ้านแบบไหนและให้ความสนใจต่อวัสดุใดในการสร้างบ้าน ดังคำพูดของผู้นำหมู่บ้านที่กล่าวว่า **“บ้านยะคาแบบนี้(เมื่อขึ้นไปที่บ้านยะคาที่มีลักษณะเป็นบ้านเสาปูนสองชั้นและมุงหลังคากระเบื้อง)ฝรั่งเขาไม่ชอบ หมู่นี้เขาชอบบ้านไม้ไผ่ มุมคา(หญ้าคา) ถ้าแบ่งให้ฝรั่งไปนอนบ้างคนเขาไม่ยอมนอน”** หรือว่าจะเป็นคำพูดของ “นาเลาะ” บอกเล่าประสบการณ์การชื่นชมของนักท่องเที่ยวในตัวบ้านลาหู่ว่า **“ถ้าฝรั่งมา มันก็จะถาม ว่าทำอะไรได้(อย่างไร) ชอบ..ตกใจ..วะ บ้านทำจากหญ้า ทำจากไม้ไผ่ อยู่ได้จะได้ ไม่ล้มกะ ซี้ถามบนหลังคานี้ๆ ว่าทำอะไรได้”**

ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่น่าแปลกเลยที่สภาพบ้านเรือนทั้งหมดหมู่บ้านยะดูแห่งนี้ ยังคงสภาพบ้านไม้ไผ่ตามหนังสือชาติพันธุ์วรรณนาเกี่ยวกับชาวลาหู่เมื่อสี่สิบก่อน(ดังที่เสนอไปในบทที่ 2 และบทที่ 3) ทั้งนี้ก็เพราะว่าชาวลาหู่บ้านยะดูรับรู้ว่าการดำรงบ้านแบบลาหู่ดั้งเดิมนั้นจะสามารถสร้างผลประโยชน์ให้แก่ตน ดังนั้นพวกเขาจึงยินดีจะสร้างบ้านไม้ไผ่แบบเดิม ดังคำพูดของ “จะฮา” ที่ว่า **“เขาจะสร้างบ้านแบบนี้..จนกล่าวนักท่องเที่ยวจะไม่มา”**

หลักการสร้างบ้านเพื่อคงไว้ซึ่งความประทับใจของนักท่องเที่ยวของชาวลาหู่บ้านยะดู สามารถแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่คือ **ส่วนภายนอก**จะยึดหลักทรงบ้านแบบลาหู่ดั้งเดิมและเลือกใช้วัสดุธรรมชาติในการสร้างบ้านเป็นหลัก และ**ส่วนภายในตัวบ้าน** พื้นที่ใช้สอยนั้นมีการคัดแปลงพื้นที่ให้เหมาะต่อการรับแขก ทั้งนี้ชาวลาหู่มีปฏิบัติการจัดและสร้างบ้านทั้งสองส่วนดังนี้

รูปโฉมบ้านภายนอก

“บ้านแต่ก่อนก็เป็นแบบนี้ บ่เดี๋ยวนี้(ปัจจุบัน)ก็เหมือนแต่ก่อน” ประโยคคำพูดของ “จะแฮ” นี้ สามารถยืนยันถึงสภาพหมู่บ้านยะดูได้เป็นอย่างดีว่าตลอดระยะเวลาสามสิบปีรูปแบบบ้านมิเคยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งวิธีการสร้างบ้านของชาวลาหู่บ้านยะดูก็ยังคงรูปแบบเดิมเหมือนดังการเสนอของนักชาติพันธุ์วรรณาที่บันทึกการสร้างบ้านลาหู่ในอดีต(นำเสนอแล้วในบทที่ 2) ไม่ว่าจะเลือกใช้วัสดุการสร้างบ้านก็ยังคงเลือกใช้ไม้ไผ่ หรือไม้ก่อเป็นโครงสร้างบ้าน ส่วนหลังคาก็ยังคงนิยมใช้หญ้าคา ไม้ไผ่ นั้นจะมีการผ่าซีกแผ่เป็นฟาก เพื่อนำมาสร้างประกอบเป็นทั้งฝ้าบ้านและพื้นบ้าน ส่วนหญ้าคาที่มีปลูกรักษาเตรียมไว้ในพื้นไร่ของตนเองเพื่อสะดวกต่อการนำมามุงหลังซ่อมบ้านในแต่ละปี ทั้งนี้การประกอบสร้างบ้านของชาวลาหู่จะมีเทคนิคเฉพาะคือการจะไม่ใช้ตะปูในการตอกเชื่อมประสาน แต่พวกเขาจะใช้วิธีนำดอกไม้ไผ่มาผูกมัดประกอบสร้างเป็นบ้านขึ้นมา และภูมิปัญญาการสร้างบ้านโดยวัสดุธรรมชาติแบบนี้เอง จึงได้กลายเป็นหัวข้อการบรรยายหลัก อธิบายถึงลักษณะเฉพาะของชาวลาหู่ ที่ไค้ป่าและไค้ห่นเงินนิยมแนะนำชี้ชวนให้นักท่องเที่ยวรู้อย่างเช่น **“มามะ มาดูนี้ ชีไปที่หลังคา เห็นไหมบ้านมุงคา ใช้ดอกมัดนะ ไม้ไผ่ใช้ตะปูทุกอย่างใช้ไม้ไผ่หมด แปลกไม่ละ บ้านทำไม่ถึงอยู่ได้ไม่หล่ม นี้และลาหู่เก่งไปหม”**

ฉะนั้นลักษณะบ้านชาวลาหู่บ้านยะดูที่นิยมสร้างกันจึงมีมีลักษณะไม่ต่างออกไปจากรูปภาพประกอบที่เสนอขายตามโต๊ะทัวร์ คือ เป็นกระท่อมไม้ไผ่ยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ 1.50 เมตร หลังคาเป็นหญ้าคา ทรงยกสูง มีชายคายื่นออกมาจากตัวบ้านเพียงเล็กน้อย ตัวบ้านและพื้นบ้านประกอบด้วยไม้ไผ่ สร้างเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าและไม่มีหน้าต่าง ซึ่งตัวบ้านนั้นมีขนาดกว้างยาวประมาณ สี่คูณหกเมตร โดยมีบันไดทำเป็นท่อนไม้ฉากเป็นคันทันๆ พาดวางเรียงประมาณ 1-4 ขั้น

แต่ทั้งนี้ บางบ้านในหมู่บ้านยะดูจำนวน 4- 6 หลังคาเรือนอาจมีการเลือกการใช้วัสดุอื่นเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม เข้ามาสร้างบ้านเพื่อเสริมความมั่นคงให้กับตัวบ้านโดยใช้เสาปูนแทนเสาไม้ หรือมุงหลังคาด้วยกระเบื้องแทนหญ้าคาที่เริ่มหายากขึ้นไปทุกที แต่อย่างไรก็ตามชาวลาหู่บ้านยะดูก็มีเทคนิคปิดวัสดุแปลกปลอมในสายตานักท่องเที่ยว(เพื่อสร้างภาพบ้านลาหู่ไม้ไผ่อย่างที่นักท่องเที่ยวต้องการอีกด้วย) โดยการใช้วิธีขูดดินเตรียมพื้นบ้าน ให้ลึกลงไปอีกประมาณหนึ่งเมตร

¹ คำพูด ยะคา หรือที่โทนี่ ใช้อธิบายนักท่องเที่ยว

ถึงเมตรครึ่ง เมื่อนำเสาปูนลงไปปลูกเสาบ้านเหล่านั้นก็จะอยู่ในระดับเดียวกับขอบพื้นดินพอดี พอดี หลังจากนั้นจึงนำเสาไม้มาเชื่อมต่อ เพื่อสร้าง โครงสร้างบ้านและประกอบฝาบ้าน โดยไม้ไผ่ ดังนั้นเสาปูนที่ตอกลงพื้นดินในชั้นสร้างฐานรากก็จะถูกปิดมิด และถูกคบบังสายตาด้วยตัวบ้านที่สร้างจากวัสดุธรรมชาติทั้งหมด ปฏิบัติการสร้างบ้านแบบนี้เราจะพบในบ้าน “นาสี” “จาอ้อโบ” และ“นาพื่อ”²(ดังเช่นภาพประกอบการสร้างบ้านของ “นาสี”)

ภาพที่ 5.1 การขุดพื้นลงเสาปูนเพื่อสร้างบ้านของ “นาสี”

ส่วนบ้านที่เปลี่ยนไปใช้กระเบื้องมุงหลังคาแทน อาจมีเพียงหลังบ้านเท่านั้นที่ไม่ใช่วัสดุธรรมชาติ เพราะฝาบ้านและพื้นบ้านทั้งหมดยังคงเป็นไม้ไผ่เป็นหลัก ซึ่งถ้าหากนักท่องเที่ยวเดินเข้ามาพักหรือเดินผ่านในระดับเดียวกับตัวบ้านก็อาจสังเกตเห็นหลังคามุงกระเบื้องที่อยู่สูงกว่าระดับสายจะจับผิดได้ ภาพปรากฏด้วยรวมของบ้านมุงคาก็ยังพออุปมาเป็นภาพบ้านลาหู่แบบเหมาะเช่นบ้านอื่นได้ แต่กระนั้นเพื่อกันป้องกันเงยหน้าดูพื้นหลังคาขณะนอนของแขก บ้านที่มุงกระเบื้องคาอย่างบ้าน “นาพื่อ” อาจมีเทคนิคสร้างหลังคาแยกส่วนพักให้นักท่องเที่ยวและเลือกใช้หญ้าคาเป็นวัสดุในการมุงหลังคา ส่วนกรณี “บ้านพ่อยะดู”อาจมีเทคนิคพิเศษที่ต่างออกไปโดยการนำหญ้าคา มาวางทับสังกะสีอีกชั้น เพื่อเป็นการป้องกันความร้อนและปิดบังเนื้อสังกะสีจากการถูกมองในมุมสูงจากถนนทางเข้าหมู่บ้านได้อีกด้วย

² นาสี จาอ้อโบ และ นาพื่อ เป็นนามสมมติ

ภาพที่ 5.2 การสร้างตัวบ้านปิดบังเสาปูน “บ้านนาสี”

ทั้งนี้ ภายใต้การขำเตือนของมูลนิธิหุ่นเงา และไค้ป่าที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามา ชาวลาหู่ยังมีการจัดภูมิทัศน์รอบบ้านให้สะอาดเรียบร้อยและไม่ให้เสียรูปบ้านลาหู่จนมากเกินไป อย่างเช่น การทำรั้วเตี้ยระดับไม่เกินหัวเข่า เพื่อกันหมูไม่ให้ออกจากบริเวณบ้าน แต่พอเหลือพื้นที่ให้หมูวิ่งเล่นให้นักท่องเที่ยวชม โดยมีได้ดูเจตนาตั้งขังหมูเกินไปอย่างเช่นคอกหมู หนึ่งแต่ละบ้านอาจมีการจัดเรียงฟันไม้บ้านให้เป็นระเบียบวางซ้อนกันเป็นแถวไว้ใต้ถุน หรือทำเป็นเพิงหรือศาลาขนาดเล็กแยกจากตัวบ้าน โขว์การจัดเรียงฟันไม้เป็นส่วนองค์ประกอบได้อย่างสวยงาม นอกจากนั้นบ้างบ้านอาจมีการจัดสวนเพิ่มเติมโดยการปักต้นไม้แทรกตามโขกหินและทางเดินทางไปห้องน้ำ หรืออาจมีการปลูกพืชที่ประกอบอาหารอย่างเช่นกระเพราประดับตามทางเดิน ดังเช่น กรณี บ้าน “จะสอ” ที่กล่าวว่า “เราไปเห็นบ้านลุ่ม(บ้านคนไทยพื้นราบ)เขาทำ มันสวยดี เขาก็เลยลองมาปลูกบ้านเฮาบ้าง”

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับพื้นที่ภายนอกบ้านนั้นก็คือ ห้องน้ำ “ห้องน้ำเขาก็บอกมา ไค้เขาก็บอกว่า บ้านตัว(เรอ)มีแขกมา ทำห้องน้ำห้องทำให้เขาเฮีย(ชะ) มันจะได้ดูดีดูงาม แขกมานักท่องเที่ยวเป็น(เขา)มีที่อาบน้ำเข้าห้องน้ำ” จากคำบอกเล่าถึงคำแนะนำของไค้ป่าดังกล่าว ห้องน้ำจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องจัดสร้างขึ้นมาสำหรับบ้านไหนที่ต้องการจะรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้การจัดสร้างห้องน้ำจะเป็นทรงสี่เหลี่ยมหลังคาเป็นเพิงหมาแหงนแบบเรียบง่ายมีขนาดกว้างยาวประมาณ เมตรครึ่งคูณเมตรครึ่ง วัสดุที่ใช้สร้างห้องน้ำก็มีต่างจากตัวบ้านนั้นก็คือใช้ไม้ไผ่เป็นฝาห้องน้ำนั่นเอง แต่ทั้งนี้จะมีเทคนิคพิเศษคือจะทำฝาไม้ไผ่สองชั้นเพื่อป้องกันการมองเห็น

เมื่อนักท่องเที่ยวเปิดไฟอาบน้ำในยามค่ำคืน(เหมือนผู้วิจัยถูกล้อจากพนักงานขับรถของมูลนิธิหุ่นเงาถึงการอาบน้ำในบ้านยคะว่า “ระวังเนื้อ(นะ)เวลาอาบน้ำตอนกลางคืนเปิดไฟข้างในมันจะสว่างกว่าข้างนอก ใครเดินผ่านเห็นเขาแก้ผ้าหมด ฮาๆ แต่ไม่ต้องกลัวบ้านยคะดูเขากันแล้วเขาทำผ้าไม่ไผ่สองชั้น...ไม่ต้องกลัวว่าจะเห็น”

แต่ปัจจุบันผนังห้องน้ำข้างบ้านอาจมีการใช้วัสดุอิฐบล็อกในการสร้าง เพราะชาวบ้านได้รับความช่วยเหลือจากผู้ลงสมัครเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านแต่ก็ถือได้ว่าการได้รับความช่วยเหลือครั้งนั้นบ้านยคะได้ผลประโยชน์เพราะทำให้มีห้องเพียงพอต่อการรับนักท่องเที่ยว) โดยพื้นที่ใช้สอยภายในห้องน้ำชาวลาหู่บ้านยคะจะเป็นแบ่งเป็นส่วนขับถ่าย ส่วนอาบน้ำ โดยโถส้วมแบบหอน่านมักจะอยู่ติดประตูทางเข้า ลึกถัดเข้าไปไปอีกอันมีระดับความสูงเหนือหัวนักท่องเที่ยวขึ้นไป เวลาอาบน้ำจึงเหมือนฝักบัวที่ไม่กระจายเป็นฝอยแต่ลงเป็นเส้นใหญ่ตามขนานของสายยางเส้นเดียว ทั้งนี้เจ้าของบ้านจัดการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวโดยการชิงเชือก หรือนำกิ่งไม้ไผ่ติดผนังเป็นที่แขวนผ้า ข้างบ้านยคะมีโตะหรือทำชั้นข้างสายยางอาบน้ำเพื่อให้นักท่องเที่ยววางอุปกรณ์อาบน้ำ

การจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน

เมื่อก้าวเท้าขึ้นสู่ตัวบ้าน ภาพพื้นที่ภายในตัวบ้านชาวลาหู่บ้านยคะก็มิต่างจากภาพประกอบในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเขาที่มักจะใช้ข้อมูลภาพประกอบของนักชาติพันธุ์เมื่อสี่สิบปีก่อน โดยสิ่งแรกที่เห็นคือชานบ้านผากไม้ไผ่มีความกว้างเท่ากับตัวบ้าน ถัดจากชานบ้านเข้าไปทางด้านในจะเป็นห้องก็เป็นห้องโถงใหญ่ที่ประตูทางเข้าค่อนข้างอยู่ทางด้านซ้าย โดยมีการจัดสร้างให้มีขนานกว้างกว่า “บ้านไม่รับแขก” มากกว่าครึ่งเท่าหรือหนึ่งเท่าตัว ห้องนี้จะเป็นพื้นที่โล่งประกอบด้วยเตาไฟตั้งอยู่บริเวณใกล้ประตูทางเข้า เหนือเตาไฟจะมีแคร่แขวนอยู่เป็นชั้นๆ ใช้สำหรับวางสิ่งของ พื้นเตาไฟ ซึ่งส่วนนี้จะถูกใช้เป็นที่ประกอบอาหารและต้มน้ำชาให้นักท่องเที่ยวและสมาชิกภายในบ้าน ถัดไปจะเป็นพื้นที่ว่างประมาณหนึ่งถึงสองช่วงเสาหรือประมาณสามเมตร พื้นที่ส่วนนี้จะถูกจัดให้เป็นพื้นที่นอนของนักท่องเที่ยว ต่อจากนั้นในส่วนท้ายสุดก็จะมีการจะห้องเล็กสำหรับตั้งหิ้งบูชาเทพเจ้า “ก้อซา” ทั้งนี้ข้างบ้านยคะนั้นให้อยู่ในหัวหน้าครอบครัวด้วยก็ได้

ชานบ้านถือว่าเป็นพื้นที่จุดเด่นในการรับนักท่องเที่ยว เพราะถูกใช้ให้เป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหารของนักท่องเที่ยว ดังชานบ้านของบ้านโฮมสเดย์จะมีกว้างกว่าบ้านไม่รับแขกหนึ่งเท่า ทั้งนี้ชานบ้านของบ้านโฮมสเดย์ชาวลาหู่บ้านยคะ ไม่จำเป็นต้องอยู่บริเวณหน้าบ้านเสมอไป เพราะการสร้างชานบ้านของชาวลาหู่บ้านยคะนั้นจะคำนึงถึงทัศนียภาพสวยงามเพื่อให้นั่งชมบรรยากาศธรรมชาติขณะรับประทานอาหารระหว่างทานข้าว ดังเช่นถ้อยคำของ “จะฮา” ที่พูอริบายที่เหตุที่มาของการสร้างขยายพื้นที่ชานบ้านให้ผู้ศึกษาฟังว่า “เฮากำลัง จะแปลงงานบ้านเพิ่มยะ(ขยาย

ชานบ้านเพิ่มนะ)ให้นักท่องเที่ยวมันก็คิด(แคบ)ไป ขยายต่อเอาตรงนี้ จะได้เห็นวิวงาม....(พร้อมชี้มือไปแสดงภาพทิวบ้านและเทือกดอยที่อยู่เบื้องหน้า)”

จะนั้นส่วนชานบ้านชาวลาหู่จึงมีทิศทางการตั้งต่างกัน ขึ้นอยู่ว่าจะให้นักท่องเที่ยวชมวิวด้านไหน “บ้านจะนะ” ชานบ้านอาจอยู่ส่วนหน้าบ้านเพื่อจะเห็นภาพบ้านเรือนทั้งหมดบ้าน “บ้านจะฮา” อาจเลือกขยายบริเวณชานไปทางด้านข้างของตัวบ้านเพื่อถ่ายภาพไม่ให้นักท่องเที่ยวเห็นถนนและผู้คนแต่ยินดีให้สายตาของนักท่องเที่ยวสัมผัสสภาพทิวเขาในทิศทางด้านข้างบ้านมากกว่า ส่วน “บ้านจะสอ” ตัวชานบ้านสำหรับรับประทานอาหารอาจอยู่ตรงกลางบ้าน เพราะจุดดังกล่าว จะสอออกว่า “มันเห็นน้ำห้วยที่ไหลผ่านข้างบ้านเฮาได้ชัด..ชัด”

ภาพที่ 5.3 การปูที่นอนสำหรับนักท่องเที่ยวบริเวณห้องโถงของตัวบ้าน

จุดเด่นสำคัญอีกแห่งหนึ่งที่แสดงถึงลักษณะบ้านเฉพาะของลาหู่ตามหนังสือคู่มือท่องเที่ยวแนะนำคือ การมีเตาไฟในบริเวณบ้าน ส่วนนี้บางบ้านอาจเปิดโล่งเพื่อจงใจให้นักท่องเที่ยวเห็น หรืออาจมีการประยุกต์นำฝาไม้ไผ่มาทำกันครึ่งห้องเพื่อป้องกันควันไปหลบกวนนักท่องเที่ยว แต่ช่องว่างที่เหลือเกือบครึ่งก็ทิ้งพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถมองว่ายังมีเตาไฟอยู่ในตัวบ้าน นอกเหนือจากนั้นเพื่อไม่ให้เห็นภาพการจัดพื้นที่ทำอาหารที่ไร้ระเบียบและไม่สะอาด ผนังด้านของเตาไฟของบ้าน โสมสเคย์จะนิยมจัดสร้างชั้นไม้ไผ่หรือเจาะฝาผนังเพื่อทำชั้นวางถ้วยจานและเครื่องปรุงให้เป็นระเบียบ จัดวางแบ่งหมวดหมู่ตามการใช้งาน

ภาพที่5.4 การสร้างชั้นวางอุปกรณ์เครื่องครัวในการประกอบอาหาร

ปฏิบัติการจัดพื้นที่ภายในบ้านข้างต้น ล้วนแต่เป็นวิธีที่เจ้าของบ้านคิดและออกแบบเอง ด้วยอาศัยหลักบนการคำนึงถึงการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวและรักษารูปแบบบ้านลาหู่ไว้ ดังจะเห็นได้จาก “บ้านจะสอ” ที่เจ้าของบ้านบอกถึงที่มาของพื้นที่ภายในบ้านที่เจ้าตัวออกแบบเอง ดังนี้

“ทำแบบนี้ เตาไฟก็มี หลังคาแบบนี้ แล้วเราก็กัดไปกิดมา(คิดไปคิดมา) เฮนนี่ก็ได้ มันเตาไฟอยู่ที่เดียวกับที่นอนมันน่าเกลียด ทำอาหารและกินนอนที่นั่น ก็น่าเกลียด ก็เลยย้ายเตามาข้างนอกและทำที่กินห้อง อันนี้ก็ทำที่นั่นเล่น เวลาเขานั่งทำอาหารกิน เขาก็ไม่มายุ่งเรา และก้หลังสักหน่อย ทำที่นั่งกิน ดูวิวไปด้วยกัน”³

เทคนิคจัดห้องหลบภัย

เพื่อป้องกันการรุกรานของนักท่องเที่ยวเข้าไปบริเวณห้องนอน ชาวลาหู่จะมีเทคนิคหรืออุบายในการสร้างห้องนอนให้มีความกลมกลืนกับฝาห้อง โถง คือ ส่วนของประตูห้องนอนจะถูกออกแบบให้ไว้ที่จับสำหรับเปิดห้อง และมีรูปร่างที่ถูกสร้างให้มีความคล้ายคลึงกับฝาบาน(ลายตั้งของประตูที่สร้างโดยไม้ไผ่ให้มีแนวยาวตลอดเช่นเดียวกับฝา ส่วนไม้ตามขวางของประตูที่ใช้ไม้ขนานเดียวกับบานแนวข้างของฝาให้ดูเชื่อมต่อเหมือนท่อนเดียวกัน)เสมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน หากเจ้าของบ้านไม่เปิดออกมาหรือมีเสียงเล็ดรอดออกมาจากห้องนอน นักท่องเที่ยวก็แทบจะไม่รู้เลยว่าด้านข้างของห้องโถงของตัวบ้านมีห้องนอนของเจ้าของบ้านขนานอยู่

³ จะสอ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2552

จากการสังเกตการณ์และสอบถามชาวลาหู่บ้านยะดู ห้องนอนที่ถูกปิดบังไว้อย่างมิดชิด หรือที่ชาวบ้านยะดูเรียกกันว่า “ห้องน้อย” นี้ นอกจากจะมีหน้าที่เป็นพื้นที่นอนของเจ้าของบ้านแล้ว “ห้องน้อย” นี้ ยัง เป็นห้องเก็บสิ่งของที่ ไม่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเห็น เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า โทรทัศน์ เครื่องเสียง เสื้อผ้าที่ใส่แล้วที่เจ้าของบ้านมักหอบกองไว้ในห้องเดียว ฝาปูที่นอนหรือผ้าห่มที่ปีหนึ่งเจ้าของบ้านจะซักหนึ่งครั้งในช่วงพิธีกินวอ ทั้งนี้ “ห้องน้อย” ดังกล่าว ยังเป็นพื้นที่ที่ หลบภัยของลูกเมียหรือสมาชิกในครอบครัวระหว่างรอนักท่องเที่ยวเข้านอน หรืออาจเป็นพื้นที่ใช้ เวลาส่วนตัวหลีกเลี่ยงการต้อนรับนักท่องเที่ยว อย่างเช่น เข้าไปหลบเพื่อดูโทรทัศน์ หรือติดตามคุณละครทีวีที่ตนคิด จากโทรทัศน์มือถือเพื่อป้องกันเสียงเล็ดรอดออกมารบกวนนักท่องเที่ยว ความ แบนเนียนในการสร้างประตูห้องนอนจึงเป็นปฏิบัติการของชาวลาหู่บ้านที่ตั้งใจ เพื่อปกปิดสิ่ง แปลกปลอมสำหรับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และยังเป็น การสร้างพื้นที่ หลบภัยจากการเข้ามา เยือนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ตัวบ้าน

อนึ่ง การสร้างพื้นที่ หลบภัยของเจ้าบ้านอาจมีการใช้วิธีสร้างโรงนอนแยกต่างหาก เพื่อ ดังเช่นกรณี “บ้านแขกประจำ” ของผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละวันจะต้องรับแขกบริษัททัวร์มากถึงครั้ง ละ 20 – 50 คน เพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยวและป้องกันการรบกวนการนอนพักในเวลาค่ำคืน ของเจ้าของบ้าน “บ้านประจำ” อย่างเช่นผู้นำหมู่บ้านจึงร่วมมือกับบริษัททัวร์สร้าง โรงนอนขนาน สี่ คูณแปดเมตรขึ้นมาให้นักท่องเที่ยวอนแยกต่างหาก ทั้งนี้บ้านอย่างเช่นกรณี “บ้านยะแต่” ก็มี การจัดสร้างบ้านกระท่อมไม้ไผ่แยกเฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นคู่สามีภรรยา ซึ่งเหตุที่มาของ การจัดสร้างกระท่อมของ “ยะแต่” คือ เพื่อป้องกันการทำเรื่องผิดศีลธรรมหรือมีเพศสัมพันธ์ภายใน บ้านคนอันจะนำมาสู่ความ โศคร้ายตามความเชื่อของลาหู่ อันมีรายละเอียดตามคำอธิบายถึงที่มาของ กระท่อมหรือ “ห้องสวีท” ที่ยะแต่ใช้เรียก ดังนั้นว่า **“นี่ห้องสวีท ให้พวกที่ผัวเมียกันนอน เขาไม่ชอบ... ให้ใครนอนในบ้าน มีอะไรกันเดียวเขาจะชวย”**

ดังนั้นตลอดเนื้อหาที่นำเสนอถึงปฏิบัติการสร้างและจัดบ้าน ก็สามารถสะท้อนได้ว่าชาว ลาหู่บ้านยะดูนั้นรับรู้ถึงความชื่นชอบของนักท่องเที่ยว ถึงขั้นกระท่งนำไปใช้จนกลายเป็น ปฏิบัติ การสร้างภาพตัวแทนในแบบฉบับของเขา ที่สามารถผลิตเทคนิคการสร้างบ้าน ว่าพวกเขาจะ เลือกใช้วัสดุใดให้บ้านคงรูปเดิม สร้างพื้นที่ส่วนใดในบ้านขึ้นใหม่เพื่อนักท่องเที่ยวประทับใจ หรือเลือกปิดภาพตรงไหนเพื่อมิให้นักท่องเที่ยวพบหรือใช้เป็นพื้นที่ หลบภัย ทั้งนี้เทคนิคปฏิบัติการ ดังกล่าวก็เป็นผลจากการสังเกตพฤติกรรมของแขก รับฟังคำแนะนำจากไกด์ หรือเลือกที่จะให้ความ ร่วมมือในการเข้ามาจัดการของมูลนิธิหุ่นเงาหุ่นเงา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ค่อยๆซึมเข้าสู่ร่างกายผลิตเป็น ปฏิบัติการชีวิตประจำวันตามแนวคิดของบูดิเออร์ที่ว่า “มนุษย์นั้นมิวิธีการอันเกิดจากการสะสมทุน ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่มีจุดกำเนิดมาจากโครงสร้างสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่

ภายนอกร่างกายมนุษย์ แล้ว ค่อย ๆ หลอมรวมซึมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย (embodiment) และดำเนินการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า ความโน้�นเอียงทางอุปนิสัย (disposition) ซึ่งนำไปใช้เป็นปฏิบัติการต่อสู้ดิ้นรน ท่ามกลางสนาม แข่งขันเพื่อให้ตนหลุดพ้นจากการครอบงำของวาทกรรม” แต่อย่างไรก็ตามปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทนของชาวลาหู่บ้านยะคูมิได้หยุดที่ตัวบ้านเท่านั้นมันยังรวมไปถึงวิธีการบริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย

ภาพที่ 5.5 การออกแบบประตูห้องนอนให้มีความคลืนกับฝาบ้าน

5.2.2 เทคนิคการบริการ

ส่วนการบริการรับแขกก็เป็นผลจากการสั่งสมประสบการณ์ สังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เรียนรู้ทดลอง รับคำแนะนำของไกด์ทัวร์ จากการรับแขกในชีวิตประจำวันเช่นกัน ซึ่งชาวลาหู่บ้านยะคูมิสามารถนำไปซื้อปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการและมีระบบระเบียบ จนถึงขั้นผลิตเป็นมารยาททางสังคมในการอบรมเด็ก อันนำไปสู่การสร้างปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทน เพื่อตอบสนองความปรารถนาของนักท่องเที่ยวและนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่ชาวลาหู่ต้องการ

ดังจะเริ่มจากคำบอกเล่าของ “ปะโห” บ้านแขกหุนเงา ที่สะท้อนถึงการสะสมปฏิบัติการรับแขกจากการรับนักท่องเที่ยว จนสามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญดังนี้

“ตอนแรก เขาก็เป็นแบบนั้น(อี๊ดอ๊ด) ไม่รู้จะทำอะไร แต่มาหลายครั้งก็ชิน เราก็เริ่มเตรียมของให้พร้อม ตอนแรกเขาไม่รู้ว่าเขาใช้อะไร ทำอะไร ที่เขาชอบ ทำบ่อยๆ ก็รู้แล้ว เตรียมจาน เตรียมแก้ว ที่นอน ต่อจากนั้นก็ไม่มีอี๊ดอ๊ดแล้ว สำหรับการมาดูแลแขกรู้สึกไม่อี๊ดอ๊ดสำหรับเขาเลย อาจจะตื่นเข้าห้อง เตรียมของหน่อย เขาก็เตรียมซื้อไว้กะ ถึงเวลาที่ทำให้อินเสีย ไม่ยาก”

เมื่อวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยวคือสิ่งที่พวกเขาเรียนรู้จากการรับมือกับนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน รูปแบบการบริการของชาวลาหู่บ้านยะคูนัน จึงเริ่มต้นนับตั้งขั้นตอนการเตรียมตัวก่อนที่นักท่องเที่ยวจะมาถึงเลยก็ได้ ดังเช่น ของ “นาพะ”⁴ บ้านแขกหุ่เงา อันได้กล่าวถึง การบริการรับนักท่องเที่ยวหุ่เงานั้น จะต้องเริ่มจากขั้นตอนการเตรียมตัว อย่างน้อยก่อนนักท่องเที่ยวเดินทางมาหนึ่งวัน อันมีประโยชน์บรรยายถึงข้อปฏิบัติและการเลือกจังหวะเวลาในการจัดเตรียมบ้านดังนี้

“ถ้ามาเย็นนี้พรุ่งนี้ วันนี้ก็ซื้อแล้ว ซื้อมาเตรียม อะไรๆ ก็เตรียมเผื่อไว้ ฝรั่งมาต้องเก็บผ้าอะไรแถวนี้ให้หมด เสื้อแขวนพาดแถวนี้ก็เก็บให้หมด(ยื่นพร้อมชี้มือไปตามระเบียบ แสดงอาณาเขตและปริมาณผ้าที่จะต้องเก็บ) เขาบอกว่ามาวันพรุ่งนี้ เราต้องรีบ..เก็บให้หมด...พื้นก็ล้างหมด (ทำท่าเอาน้ำราดพื้นประกอบให้ดู) เช็ดหมด ล้างเองเลย ลีห้าคนในบ้าน ก็ให้มาช่วยแม่แต่เด็กในบ้านทั้งหมดก็ให้ช่วย”

ทั้งนี้ ประโยคคำพูด ของ “นาพะ” ข้างต้น ยังได้สะท้อนถึงหลักสำคัญในการจัดเตรียมบ้าน คือบ้านนั้นต้องสะอาดและต้องเรียบร้อยก่อนแขกจะมาถึง แม้ว่าจะต้องใช้แรงงานหมดทั้งครัวเรือนเลยก็ตาม นอกเหนือจากนั้น ด้วยเหตุของการรับรู้ของการมาเยือนของนักท่องเที่ยวของ “นาพะ” ที่ว่า “ฝรั่งนี้ใจดี ถ้าดูแลพิเศษก็เอาเงินให้ 200 บ้างครั้งเรามัดมือให้เขาก็ให้ 200 ” “นาพะ” จึงมีเทคนิคพิเศษเป็นหลักยึดในการต้อนรับแขกของเธอ เล่าบอกผู้ศึกษาด้วยน้ำเสียงอันภาคภูมิใจว่า “ถ้าแขกมานี้ละ มาถึงนี้ละ เราต้องเดินไปรับที่หน้าบ้านเลย เวลาที่บ้านเรานี้ละเราต้องออกไปรับกับข้าวดีไม่ดีไม่เป็นไร กินข้าวด้วยกัน ช่วยกันทำ แล้วก็ไปเพื่อนกัน เพื่อนกันกลับไปก็เอาของมาให้ มีเสื้อผ้าเด็ก ของเล่นเด็ก บางคนก็โทรหาบอกว่าคิดถึงอยู่นะ”

ในการต้อนรับแขกหุ่เงา นอกเหนือจาก “บ้านนาพะ” แล้ว ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างหลักการบริการต้อนรับแขกของ “จะเปี้ยว” บ้านรับแขกหุ่เงาเช่นกัน เหตุเพราะบ้านหลังนี้มักได้รับคำชมจากเจ้าหน้าที่หุ่เงาอยู่เสมอ ซึ่งจะเปี้ยวได้บอกเทคนิคพิเศษกับผู้ศึกษา ทั้งในเรื่อง การต้องสวมชุดลาหู่ในการรับแขกที่จะกล่าวว่า “ถ้าแขกมาเราต้องใส่ชุดนี้ (ชี้และดึงชุดลาหู่ที่สวมใส่อยู่ให้ดู) มันจะได้เหมาะจะเบิ่งดี เขามาเขาจะได้รู้ว่าเราใส่แบบใด จะได้ถ่ายรูปไว้” ตลอดจนเรื่อง การต้อนรับพูดคุยกับนักท่องเที่ยว และเทคนิคการพูดสร้างความจดจำให้แก่นักท่องเที่ยวว่า “เป็นมาเราก็ต้องนั่งด้วยนะ ไม่พูดก็ต้องนั่งฟัง เป็นกลับก็มัดมือ..อวยพรบอกให้เป็นโชคดี บอกเป็นด้วยว่า เป็นไปเราคิดถึง ตัวไป แต่ใจอยู่กับเรานี้”

⁴ นามสมมติ

ภาพที่ 5.6 เทคนิคการสวมชุดลาหู่เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพสินค้าของ “จาเปี้ยว”

นอกจากนั้น “จาเปี้ยว” ยังได้เปิดเผยเบื้องหลังว่าเขามีการจัดระเบียบการเข้ามาขายของเพื่อบ้านอีกด้วยว่า **“เขาต้องไปบอกเขา นั่งรอ ก่อน บดี้ แยกกินข้าวอยู่ เดี่ยวเขาเรียก บอกให้นั่งเรียง เป็นระเบียบ บได้นะ มาขายบ้านเขาทำให้ให้เรียบร้อย มันจะดีต่อนักท่องเที่ยวเป็น ”** ทั้งนี้ “จาเปี้ยว” ยังได้แสดงการจัดระเบียบการบริการแขกของ ยังขยายไปถึงการเตรียมกับเด็กรุ่นเยาว์ว่าควรปฏิบัติตนอย่างไร ว่า

“เราต้องบอก ต้องบอกต้องสอน ละอ่อน(เด็ก)บ้านนี้เขารู้กะ หรือเขาก็จะบอกว่าวันนี้มีแขกนะ ละอ่อนก็จะไม่มาคูทิวบ้านเขา แต่ถ้าวันไหนเด็ก ไม่รู้ว่ามีนักท่องเที่ยว ถ้าเข้ามาแล้ว เขาก็จะบอกให้เขาเงียบ อย่างวันนี้หลานของจะนะเข้ามา(ระหว่างรับแขก)มาเหมือนเดิม มาก็นั่งเงียบ เขารู้ ถ้าเด็กไม่รู้เสียงดัง..เขาก็จะบอกว่า ตัว(เธอ)ไม่รู้กะ อยู่ไม่สุก(อยู่ไม่นั่ง) อยู่บ่ม่วน(ไม่สงบเงียบ) พุดไม่ได้ยินกะ พุดพอได้ยินเสียงก็พอ หัวเราะพอได้ยินก็พอ”

อย่างไรก็ตาม การเตรียมตัวรับแขกสำหรับบ้านหุ่เงาอาจใช้เวลาหนึ่งวันเท่านั้นก็เพียงพอสำหรับกลุ่มบ้านแขกหุ่เงา แต่สำหรับ “บ้านแขกประจำ” การเตรียมบ้านอาจกลายเป็นกิจวัตรประจำวันของพวกเขาในแต่ละวันเลยทีเดียว ทั้งนี้มีสาเหตุที่มาจากบ้านกลุ่มนี้ต้องรับแขก

นอนบ้านเกือบทุกวันพวกเขาจึงต้องเตรียมพร้อมอยู่เสมอ ซึ่งนั่นอาจเป็นเหตุผลหนึ่ง แต่เมื่อได้สอบถามพูดคุยกับ กลุ่มบ้านประจำก็พบว่า โดยเหตุของการใส่ใจในการบริการและการจัดเตรียมบ้านให้พร้อมทุกในวันนี้เองจึงทำให้บ้านของพวกเขายังคงเสน่ห์ และดึงไคด์ตัวไม่ให้ไปไหนดังคำชมของไคด์ทัวร์ป่าจากเชียงใหม่ ต่อ “บ้านนาแซ” “บ้านแขกประจำ” นี้ว่า “วันนี้ย้ายไม่สบาย อ้ายเลยเลือกนอนบ้านนาแซ บ้านนี้เขาบริการดี วันนี้เราไม่มีแรง ก็คงแบ่งงานเราได้ ทำอาหารอะไรแทนเราได้ ที่ชอบบ้านนี้ เขาจัดบ้านอะไรบ้านเขาก็ดี คูลี มีส่วนห้องนอกแขกในบ้านไม่แยกอย่างบ้านผู้นำ ออกประตูมาก็เห็นหมด เห็นเตาไฟ เห็นพื้นที่บ้านลาคูหมด”

ด้วย “นาแซ” เจ้าของ “บ้านแขกประจำ” ได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการเตรียมตัวก่อนนักท่องเที่ยวมา ตลอดจนการบริการนักท่องเที่ยวที่เป็นเหตุได้รับคำชมและเป็นที่ยอมรับในแวดวงไคด์ไม่ว่าจะการลงมือทำความสะอาดเป็นกิจวัตรประจำวัน บนการคำนึงถึงสิ่งสกปรกหรือกลิ่นไม่พึงประสงค์ต่อการรับแขกเป็นหลักดังนี้

“พี่เขากวาดบ้านทุกวัน หมูนี้ไม่ขัง ปล่อยไว้ หมูไม่ขังไว้ ลุ่มบ้าน(ใต้ถุนบ้าน)ก็ไม่ให้มีซี่หมู พี่ก็รอบรั้วไว้ มีซี่หมูข้างนั้น พี่ก็ทำความสะอาดเสีย หันบ้านพี่จะแสบ มีซี่หมูก้อ ๆ แบบนี้พี่เขาอยู่ไม่ได้ซี่จะ(นำขยะแขยง)” มันเป็นแบบนี้อีลู่(เป็นเพราะเหตุนี้) เราก็นอนไม่หลับกินข้าวก็ไม่ได้ จีจะ(นำขยะแขยง)”

ส่วนเรื่องตระเตรียมเพื่อการบริการ บ้านประจำก็คำนึงถึงความสะอาด แต่อาจมีการตระเตรียมเครื่องเคมีไว้บริการเพิ่ม เพราะพวกเขาเห็นว่าแขกทัวร์ป่า ไม่มีกลิ่นเหม็นเกี่ยวกับตุ่มสุราและยาเสพติดอย่างเช่น แขกหุ่นเงา โดยนาแซพูดถึงการเตรียมตัวก่อนนักท่องเที่ยวมาว่า “ถ้าแขกมานอนบ้านหนา เราก็ตริยมนที่นอน ปูที่นอนทำความสะอาดในบ้าน เอน้ำเอาเบียร์เอายัง และก็ต้มน้ำชาเขา และแ่งมาเราก็อุ่นเขา ยะกับข้าวให้เขากิน ข้าวนี้เราต้องเลี้ยง ผักนี้เขาซื้อมาจากไคด์เขาซื้อมา ที่นอนกับข้าวนี้เจ้าของบ้าน”

นอกเหนือจากการบริการที่ต้องคำนึงถึงความสะอาดแล้วบ้านนาแซ ยังคำนึงถึงการสร้างบรรยากาศที่เงียบสงบ บุคลิกภาพที่เป็นมิตร และการใส่ใจในการดูแลนักท่องเที่ยว ดังถ้อยที่แสดงถึงคำชมจากไคด์ที่ “นาแซ” พยายามสะท้อนกับผู้ศึกษาแบบเป็นกลายว่านี่และคือปฏิบัติการของเธอที่ทำให้แขกประทับใจ ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมบรรยากาศให้เงียบสงบที่ไคด์ทัวร์ป่าชมว่า “เขาว่าสะดวกและไม่มีกลิ่นน้อยโดยและบ้านก็สะอาดดี เราไม่มีกลิ่นน้อย และก็แมวหมาเขาก็ไม่ได้เลี้ยง เขาบอกว่าสะอาดเงียบดี” รวมทั้งคำชมนักท่องเที่ยวถึงบุคลิกอันยิ้มของเจ้าของบ้านเช่นนาแซว่า “บ้านนี้ดี นอนก็มันอยู่..เจ้าของบ้านก็ดี เจ้าของบ้านยิ้ม” หรือแม้กระทั่งการบริการที่แสนพิเศษที่แสดงถึงความใส่ใจแม้แขกจะหลับตาแล้วก็ตาม เช่น “อดอยู่! แล้วช่วงนี้หนาวเวลาล้างถ้วยก็หนาว เมื่อกิน

เราก็อารัวว(ฟัน)เอาไปให้เขาจุดเขานอน ถ้าเขาไม่นอนเราก็อารัววไปตั้งไฟให้(ก่อกองไฟหรือเติมเชื้อฟัน)”

ฉะนั้น จากการบริการรับแขกของชาวลานูบ้านยะดูดังกล่าวสามารถถ่ายทอดได้ว่า พวกเขา มีปฏิบัติการรับรู้ว่าการลงมือบริการนักท่องเที่ยวนั้นจะต้องเริ่มตั้งแต่การเตรียมบ้านก่อน โดยมี หลักยึดของการจัดให้เป็นระเบียบและสะอาด ทั้งนี้พวกเขายังมีวิธีการต้อนรับแขกที่แต่ละบ้านใช้ วิธีแตกต่างกันไป เลือกใช้เทคนิคไหนที่จะสร้างความประทับใจนำผลประโยชน์มาสู่ตน อย่างเช่น “บ้านนาพะ”จะต้องไปรับนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง ต้องนั่งคุยและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวร่วม ทำกับข้าว ทั้งนี้ก็เพื่อหวังผลตอบแทนเป็นเงินค่าทริป หรือมีเครือข่ายทางสังคมที่เธอเรียกว่า “เป็น เพื่อนกัน” หรือบ้านประจำอย่างเช่น “นาแซ” เป้าหมายของการจัดเตรียมคือการรักษาลูกค้า การ บริการทั้งการจัดเตรียม เธอจะใส่ใจทำเป็นประจำทุกวัน รวมถึงการมีเทคนิคพิเศษที่หลากหลายกว่า บ้านหุ่นเงา ไม่ว่าจะเป็นการคุมบรรยากาศความสงบ การมีกรียาที่ยิ้มแย้มแจ่มใส และร่วมไปก็ดูแลแขกแม้ ในเวลากลางคืน

ทั้งนี้เป้าหมายของการบริการแขกอาจมีมากกว่าสร้างความประทับใจ แต่มันยังรวมถึง การต้องการรับรู้ถึงความเป็นชาติพันธุ์ลาหู่อย่างเช่นกรณี เทคนิคการใส่ชุดลาหู่เพื่อรับแขกของ “บ้านจาเปี้ยว” นอกจากนั้น การจัดเตรียมของ “บ้านจาเปี้ยว” ก็สะท้อนให้ว่าจาเปี้ยวก็มีปฏิบัติการ บริการนักท่องเที่ยวที่มีการจัดระเบียบในแบบฉบับของเขาอยู่เบื้องหลัง อย่างเช่น การจัดการขาย ของของเพื่อนบ้าน อันรวมไปถึงการใช้วิธีไม่ให้เด็กหรือหลานเข้ามาขณะมีนักท่องเที่ยวเพื่อควบคุม ความเงียบของ “บ้านนาแซ” หรือไม่ก็ การใช้วิธีการอบรมลูกหลานของ “จาเปี้ยว” ที่สามารถเป็น ตัวอย่างปฏิบัติการของชาวลานูบ้านยะดูได้เป็นอย่างดี ว่า การเข้ามาของรูปแบบการท่องเที่ยวโสมส เตย์นั้น มีผลต่อทำให้ชาวลานูผลิตปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทนผ่านการกำหนดมารยาททางสังคม เช่น การอบรมมารยาทลูกหลานท่าทีขณะอยู่กับนักท่องเที่ยว จนเด็กชาวลานูบ้านยะดูมีพฤติกรรม สงบเงียบ ดังคำพูดของ “ยะคา” โกดี้หุ่นเงา ที่เล่าเรื่องลักษณะเด็กบ้านยะดูให้แขกฟังว่า “ลูกหลาน บ้านยะดูนี้ดี เรียบร้อย ไม่วิ่งเข้ามาหรือเข้ามารบกวนอย่างเด็กอาเข้าบ้านอาพักเห็นนักท่องเที่ยวก็วิ่ง เข้าหาวิ่งเข้าหา พ่อแม่บ้านนี้เขาสอนมาดี เด็กถูกสอนมาไม่ให้คุยกับ ไม่ให้ยุ่งรบกวนแขก” ซึ่งพลัง ของปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทนจากอบรมลูกหลานของชาวลานูบ้านยะดู สามารถทดสอบได้จาก คำพูดของ “ปาน” นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อเด็กบ้านยะดูว่า

“เด็กบ้านนี้เขาเงินนะ ไม่กล้าพูด ไม่กล้าพูดกลาง เราก็พูดกลางกับเขาด้วยมั้ง นอกจากนี้ เราเข้าไปถามเขาว่าหนูชื่ออะไรอายุเท่าไร แต่เขาจะไม่เปิดเข้าหาเราก่อน เขาไม่ได้วิ่งเข้า หาเรา ไม่เหมือนเด็กบ้านอาข่า เข้ามาจะแะแะๆกับเรา”

5.2.3 ทำอาหารเพื่อนักท่องเที่ยว

ตามที่กล่าวเป็นแล้วถึงวัตถุประสงค์ของการจัดอาหารให้เป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการท่องเที่ยว คือ การปรารถนาให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึง การกินหรือวัฒนธรรมอาหารชาวลาหู่ผ่านการรับประทานอาหารร่วมกันนั่นเอง ทั้งนี้ชาวลาหู่บ้านยะดูในฐานะเจ้าของบ้านและผู้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของการท่องเที่ยว โสมสเด็จ ก็มีวิธีจัดเตรียมอาหารแตกต่างกันไปตามประเภทนักท่องเที่ยวที่ตนจัดหมวดไว้

1)อาหารฝรั่ง อาหารแขกทั่วๆ

นักท่องเที่ยวประเภท “แขกบริษัททั่วๆ” ประเภทอาหารและวัสดุที่จัดให้นักท่องเที่ยว จะขึ้นอยู่กับที่ไกด์ป่าจัดเตรียมมา แต่ชาวลาหู่บ้านยะดูนั้นรู้่านักท่องเที่ยวประเภทนี้รับประทานอาหารเพียงสามรายการหลัก ซึ่งมีประเภทอาหารตามที่ “จะสอ” อธิบายว่า **“มันสามนี้กะ อย่างหนึ่ง ต้มซูป ผัดรวม แกงกระหรี”**

แม้ว่าการประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยวฝรั่งบริษัททั่วๆเป็นหน้าที่ไกด์ป่า แต่ชาวลาหู่อย่าง “บ้านประจำ”ก็มีทักษะการทำอาหารทั้งสามรายการซึ่ง“ลาหู่บ้านหุนเงา”ทำมิได้ ดังคำตอบของ “จะสอ”เมื่อผู้ศึกษาถามว่าอาหารแขกทั่วๆเช่นแกงกระหรีบ้านอื่นเขาทำได้ไหม ซึ่ง “จะสอ” ก็ตอบว่า **“ปได้กำ หมูจะแสด(บ้านแขกประจำอีกหลัง) หมูเฮา(หมายถึงกลุ่มบ้านแขกประจำทั้งหมด) ทำได้อยู่ เขามีแขกหนักรับแขกนาน”**

ภาพที่ 5.7 กาแฟ ขนปัง และแยม บนซักโตก การจัดอาหารเช้า “นักท่องเที่ยวบริษัททั่วๆ”

การมีคุณสมบัติในการทำอาหารเช่นนี้ จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เหล่ากลุ่มบ้านประจำจึงได้รับความนิยมจากไคด์ป่า เพราะทักษะการทำอาหารจะเป็นการแบ่งเบาภาระและผ่อนแรงให้แก่ไคด์ได้ ซึ่งระดับความชำนาญในการประกอบอาหารของ “บ้านแขกประจำ” นั้นอยู่ในระดับถึงที่ไคด์ป่าสามารถทึ่งมือให้เจ้าบ้านทำอาหารแทนได้ ดังแสดงได้จากคำพูดที่ไคด์ป่าจากเชียงใหม่ที่ว่า **“มาบ้านนาแซ(บ้านประจำ) พี่ก็สบายอาหารอะไรนาแซก็ทำได้หมด วันนี้พี่ไม่สบายเป็นไข้ พี่ก็ปล่อยให้เขาทำได้”**

ทั้งนี้ทักษะการเตรียมอาหารและปรุงรสชาติของ “บ้านแขกประจำ” สามารถรับรู้ได้จากประโยคคำพูดของ “จะสอ” ที่อธิบายถึงวิธีการทำอาหารประเภทแกงกระหรีให้นักท่องเที่ยวรับประทาน ดังนี้ **“ฝรั่งนี่กะกินของหวานนี่กะ รสดีมันก็ใส่หนักนี่เขา น้ำตาลก็ใส่ แกงกระหรีก็ทำได้ ทำได้อยู่ ตั้งกะทะเลก็กะที่ มันอะรู เครื่องปรุง เครื่องปรุงก็ใส่รสดีนี่กะ แล้วน้ำตาลใส่สักน้อย ซ้อนสองสองซ้อนนี่กะ ใบมะกรูดและนี่กะเนื้อหมู นี่กะ”**

และเมื่ออาหารปรุงเสร็จขั้นตอนต่อไปคือ ยกเสิร์ฟให้นักท่องเที่ยว ด้วยเจ้าของบ้านไม่จำเป็นต้องร่วมวงรับประทานอาหารหรือนั่งคุยกับนักท่องเที่ยวเหมือนแขกหุ่นเงา ส่วนการบรรยายและสร้างบรรยากาศเป็นหน้าที่ของไคด์ป่าทั้งหมด แต่ด้วย “บ้านแขกประจำ” รับประทานอาหารจากบริษัททัวร์ พวกเขาจึงไม่คิดเงื่อนงายบ้านไร่สุราแบบ “บ้านหุ่นเงา” ฉะนั้นเจ้าของบ้านก็จะเสนอขายเครื่องดื่ม เช่น น้ำเปล่า น้ำอัดลมและเบียร์ หลังมื้ออาหารให้อีกด้วย

นอกจากการเตรียมอุปกรณ์เครื่องปรุงไว้รองรับแล้ว “บ้านแขกประจำ” ยังคำนึงถึงความสะดวกของนักท่องเที่ยวในการหยิบใช้ของอย่างเช่นกรณี “บ้านแขกประจำ” ของบ้านผู้นำหมู่บ้าน ก็จะมีการติดป้ายภาษาอังกฤษเหนือกระปุกน้ำตาลและครีมเทียมเพื่ออำนวยความสะดวกเมื่อนักท่องเที่ยวหยิบใช้ ส่วนการเตรียม เครื่องครัว ซ้อน และจานชาม “บ้านประจำ” อย่าง “บ้านจะสอ” ก็ยังคำนึงถึงความสะอาดมากเป็นพิเศษกว่าบ้านหลังอื่นๆ จะสอและนาละเจ้าของบ้าน จะล้างจานเช็ดให้แห้ง หลังจากนั้นก็นำไปเก็บไว้ในถุงพลาสติก เมื่อแขกมาจึงดึงออกมาเช็ดด้วยกระดาษชำระอีกครั้ง การทำความสะอาดจานของ “บ้านจะสอ” เช่นนี้ ทำให้พวกเขาถึงกับได้รับคำชมจากเจ้าหน้าที่มูลนิธิหุ่นเงาว่า **“บ้านนี้สะอาดมาก ถึงกับเช็ดจานโดยกระดาษชำระ บ้านโฮมสเตย์ของเรา (บ้านแขกหุ่นเงา) ทำไม่ได้ไม่ทำอย่างนี้”**

2) อาหารหุ่นเงา อาหารธรรมชาติ

ส่วนอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวประเภท “แขกหุ่นเงา” อาจมีคำบ่นจากชาวลาหู่ขึ้นมาบ้างถึงเงื่อนงายที่เจ้าของบ้านต้องเป็นผู้ประกอบอาหาร **“หุ่นเงาไม่ได้ซื้อของมา กินกับเจ้าของบ้านแขกบริษัทนั้นอีกแบบ อย่างแขกบริษัทนั้นจะซื้อกับข้าวมาหมด ชาวบ้านก็กินกับเขานั้นและ กับข้าวมันเหลือ หุ่นเงาต้องหาซื้อคนเดียว มันมาเหนื่อยตอนนั้น ไปหาผักหาอะไรมาทำนี้และ”**

แต่ทั้งนี้ชาวลาหู่บ้านยะคูก็มีความพร้อมในการเตรียมอาหารเมื่อนักท่องเที่ยวมาเยือน และพวกเขาก็รู้ว่าสำหรับ “แขกหุ่นเงา” แล้วเขาจะต้องเตรียมอาหารอะไรบ้าง ดังคำพูดเชิงสอน ของ “นาพะ” ให้ผู้ศึกษาและผู้เข้าชมเข้าใจถึงนิสัยการกินของ “นักท่องเที่ยวหุ่นเงา” **“หุ่นเงานี้แหละ กินยาก หมูก็ไม่กินเหมือนเขา เวลาทำก็ต้องใช้น้ำมันพืช น้ำมันหมู แบบนี้ไม่ได้ เวลาเขาต้องทำกับข้าวให้กิน ให้ผัดดู”** รวมไปถึงเธอยังสามารถบรรยายถึงรายการอาหารที่ต้องทำให้ “นักท่องเที่ยวหุ่นเงา” เหมือนดังที่มูลนิธิหุ่นเงากำหนด(ตามเนื้อหาบทที่ 4) **“กับข้าวให้หุ่นเงา ต้องมีสี่อย่าง มีไข่ทอด แกลง ผัก น้ำพริกลาหู่ และก็มีกับข้าวผักหนึ่งอย่าง จะต้ม จะผัดก็ได้ แต่ผักนี้ต้องเก็บเอา เอาผักตามธรรมชาติ ไม่ให้ซื้อ มีผักกูดใส่ผักกูด มีมะเขือ แกลงใส่ตามนั้น มีหมู มีไก่ ก็ใส่ไป ทำให้กิน หล่ำ (อร่อย)ไม่หล่ำก็ไม่รู้นะ”** ส่วนด้านรสชาติของอาหาร แม้ชาวลาหู่จะคุ้นชินกับรสชาติเค็มจัดเผ็ดจัด แต่การทำอาหารที่รสต่างออกไป สำหรับนักท่องเที่ยวก็ไม่ยากเกินไปสำหรับการปรุงรส เพราะปัจจุบันพวกเขามีตัวช่วยอย่างผงปรุงรสสำเร็จรูป เหมือนดัง “ยะแด้” ที่เคยพูดว่า **“มันจะยากอะไร อาหารอร่อยทุกอย่าง ใส่รสดีลงไป รสดีอร่อยทุกอย่าง”** ฉะนั้นจึงเป็นไม่น่าแปลกที่ นักท่องเที่ยวหุ่นเงาจะได้สัมผัสรสชาติอาหารลาหู่ ที่มีรสชาติอร่อย ตรงมาตรฐานเหมือนรสชาติอาหารที่นักท่องเที่ยวทานที่บ้านตน และเพื่อเป็นการรักษาคุณภาพ โสมสแต่ย์ตามข้อมูลนิธิหุ่นเงาได้เตรียมไว้กับนักท่องเที่ยว ชาวลาหู่บ้านยะคูจะไม่มีการเสิร์ฟและบริการขายเครื่องดื่มทุกประเภท ด้วยใช้วิธีการดังนี้ **“แต่แขกหุ่นเงานี้ไม่ขายเหล้า ถ้ามานะ ก็จะเอากระติกซ่อน แยกฝั้วทั่วทั้งร้านก็เอาออกมาขาย”**

ส่วนขั้นตอนการยกอาหารบริการให้นักท่องเที่ยว นั้นชาวลาหู่จะมีแนวปฏิบัติตามการแนะนำของมูลนิธิ **“ต้องยกใส่ขันโตก พร้อมน้ำชากระบอกไม้ไผ่ เรียกนักท่องเที่ยวมากิน และต้องนั่งกินข้าวกับเขา”** ซึ่งการนั่งทานข้าวกับนักท่องเที่ยวตามวิธีมูลนิธิหุ่นเงานั้น แต่ละบ้านมีวิธีแก้ปัญหาต่างกัน อาจจะมีเรื่องพูดคุยบ้างหากเจ้าของบ้านนั้นเป็นโกลด์หุ่นเงา แต่ส่วนมากบ้านอื่นๆ นั้นเลือกใช้วิธีเงียบขมึน พูดบ้างเฉพาะคำแรกเช่น “กินข้าว” หรือถามคำตอบคำ บ้างครั้งก็ไม่ตอบ แต่เลือกใช้วิธีเงียบและส่งสายตาให้โกลด์หุ่นเงาตอบ

อย่างไรก็ตามขณะรับประทานอาหารท่ามกลางเสียงเงียบ ชาวลาหู่บ้านยะคูก็มีพลาดถึงจะแอบสังเกตการณ์พฤติกรรมกรับประทานอาหารของนักท่องเที่ยวไปด้วย เช่น “แม่นาฟือ” เล่าว่า **“กินบ้างไม่กินบ้างเราก็ไม่รู้ บ้างคนก็ตะ ขวนกินน้ำพริกก็ตัก แต่ก็ไม่ตักเข้าปาก”** หรือกรณี “นาก่อ” และ “นาจา” พวกเขาจะรู้ว่านักท่องเที่ยวนั้นชอบทานอาหารอะไร “นาก่อ” นั้นเป็นการพูดถึงนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นว่า **“แปลกฮ้อ ญี่ปุ่นเมื่อก่อนชอบกินมะเขือ เราแกลงมะเขือหม้อ ตักกินๆ กิน**

มะเขือจนหมด” ส่วน “นาจา” กล่าวถึงนักท่องเที่ยวฝรั่งว่า “ฝรั่งนี่มักแปลกนะ เป็นอะไรไม่รู้ชอบ.. ชอบ กินมันอะรุ(มันฝรั่ง) มาเมื่อไรต้องลงไปซื้อกิน”

ฉะนั้น ด้วยประสบการณ์จากที่เคยรับทั้ง “นักท่องเที่ยวบริษัททัวร์” และ “นักท่องเที่ยวหุนเงา” สำหรับโฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดู การประกอบอาหารจึงมีการประยุกต์และสร้างรายการอาหารขึ้นมาใหม่ ที่สามารถทำให้สร้างความประทับใจในวัตถุดิบที่นักท่องเที่ยวชอบ แต่ไม่เสียรูปแบบการทำอาหารตามแบบลาหู่ ดังเช่น กรณี “บ้านนาจา” ที่รับรู้ถึงวัตถุดิบที่นักท่องเที่ยวฝรั่งนั้นนิยมรับประทานคือมันฝรั่ง เมื่อมี “นักท่องเที่ยวหุนเงา” อย่างชาวต่างชาติหรือฝรั่งเข้ามาพักบ้านในคิวของเธอ วันนั้น “นาจา” ก็เลือกที่ทำอาหารเป็นแกงตามวิถีลาหู่ ซึ่งจะใส่เครื่องปรุงอาหารเช่น ตะระไคร้ พริกและเกลือ แต่วัตถุดิบประกอบอาหารวันนั้น เธอกลับเลือกใส่มันฝรั่ง แทนผักพื้นบ้านที่มูลนิธิหุนเงากำหนด ซึ่งอาหารมื้อนั้น แกงมันฝรั่งแบบลาหู่ของนาจา ก็ได้รับการตอบรับจาก “นักท่องเที่ยวหุนเงา” เป็นอย่างดี เพราะนักท่องเที่ยวเลือกที่จะตักทานเฉพาะแกงมันฝรั่งของเธอ ทั้งที่มีรายการอาหารอื่นอีกสามรายการ

5.3 ปฏิบัติการเงียบ

การเงียบ ไม่ตอบ ไม่พูดคุย ยิ้ม..อย่างเดียว ถือเป็นลักษณะเด่นของชาวลาหู่บ้านยะดู อันแตกต่างจากหมู่บ้านโฮมสเตย์ชาวเขา ในโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าเดียวกัน อย่างเช่นชาวอาข่า “บ้านหยุดพัก” ที่มีมิตรสัมพันธ์ต้อนรับนักท่องเที่ยวมากกว่าบ้านยะดู ซึ่งลักษณะเด่นของชาวลาหู่บ้านยะดูดังกล่าวถือได้ว่าเป็น “ปฏิบัติการเงียบ” อันเป็นผลผลิตจากการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันชาวลาหู่บ้านยะดูในการต้อนรับแขกและเฝ้าสังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวว่า “ฝรั่งสมัยนี้มันไม่พูด เดินดูถ่ายรูป ทำอะไรของมันไป” หรือว่า “มีไกด่แล้ว.....เขา(นักท่องเที่ยว)ก็พูดกับไกด่ของเขาไป.. แล้วเขาจะพูดอะไร อยากได้อะไรเขาก็บอกไกด่..ไกด่ก็บอกเรา” และ “เขาก็ตอบคำสองคำ ไกด่มันก็อธิบาย ให้ไกด่มันพูดเก่ง” ดังนั้น การเงียบนิ่งเฉย จึงเป็นอะไรที่มากกว่าการสะท้อนถึงการถูกควบคุม ดังนี้

พูดน้อย ไม่ตอบ หรือเงียบไปเลย เป็นบุคลิกที่ชาวลาหู่มักใช้เมื่ออยู่ในวงสนทนากับนักท่องเที่ยว อันเป็นวิธีการการป้องกันการหลุดพูดออกเสียงภาษาไทยไม่ชัด ดังคำพูดของ “ยะแต่้” “**ใช้ที่ไม่พูดก็คือพูดไม่ได้ แต่ไอ้ย ที่ไม่พูดแต่ๆ(จริงๆ) คือ เขากลับ... กลับถูกหัวเราะใส่หน้า กลับพูดไม่ชัดและถูกหัวเราะ เขาจึงไม่พูด”** ที่เสนอไปข้างต้น ทั้งนี้ยังเป็นวิธีปฏิบัติป้องกันคำถามนักท่องเที่ยว ที่ตนเองตอบไม่ได้ หรือรู้สึกว่าการท่องเที่ยวพูดและถามมากเกินไป ดังจะเห็นได้จากคำบ่นของพ่อหลวง(ผู้นำหมู่บ้าน)ว่า “**นักท่องเที่ยวสมัยนี้พูด นักถามนัก(พูดมากถามมาก) เหนื่อย.... เขาเลยตอบไปสั้นๆว่า ลาหู่ก็เป็นแบบนี้คำเดียวไปเลย”**

นอกจากนั้น การขี้มูเกียบไม่ตอบคำถาม ยังเป็นวิธีปกปิดความลับหรือกระบวนการสร้างภาพตัวแทนตามความหมายของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ในประเด็น “การพักร่วมบ้านเดียวกันกับเจ้าของบ้าน” ดังเช่น กรณีที่ผู้ศึกษาประสบด้วยตนเอง เมื่อครั้งทดลองเป็นนักท่องเที่ยวเข้าพักโฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดูในควบ้านของ “นาก่อ” ซึ่งครั้งนั้นผู้ศึกษาได้ถาม “นาก่อ” ว่า **“บ้านนี้อยู่กันกี่คน แล้วพวกพี่มากันตั้งกี่คน นอนกันเต็มบ้านแบบนี้ แล้วนาก่อและลูกนอนไหน”** คำตอบที่ผู้ศึกษาได้รับจาก “นาก่อ” คือ **“สามคน”** พร้อมปิดท้ายโดยการขี้มูเกียบอย่างเดียว ก้มหน้าเตรียมอาหารต่อและไม่พูดอะไรตอบอีกเลย แต่เมื่อภายหลังผู้ศึกษาได้เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้วิจัยอย่างเปิดเผย ก็พบว่าบ้านหลังนั้นที่เคยมาพักเที่ยวครั้งก่อน มิใช่บ้านของ “นาก่อ” แต่เป็นบ้านของแม่ยายและพ่อตา ปฏิบัติการขี้มูเกียบจึงถือว่าเป็นกลวิธียุติการซักไซ้ความจริงจากนักท่องเที่ยว และเป็นวิธีปิดบังภาพอันมีต้องการให้นักท่องเที่ยวทราบ ซึ่งปฏิบัติการขี้มูเกียบครั้งนั้น มีพลังมากจนผู้ศึกษาและเพื่อนนักท่องเที่ยวร่วมทริป ถึงกลับถ่ายรูปเป็นที่ระลึกร่วมกับ “นาก่อ” ในฐานะเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์หลังนั้นอีกด้วย

นอกเหนือจากนั้น ปฏิบัติขี้มูเกียบยังถูกใช้เป็นการต่อรองกับมูลนิธินุ่เงาอีกด้วย ดังเช่น กรณีการเดิน “จะคี” ดังมีรูปแบบการเดินที่ไม่มีกรพูดคุยแนะนำเกี่ยวกับที่มา หรือพูดชักชวนให้นักท่องเที่ยวร่วมเดิน การเดินเป็นเพียงการเดินวนด้วยหน้าที่นั่งเฉยและไร้ซึ่งรอยยิ้มแห่งความสนุกสนาน(รายละเอียดการเดินจะคีเคยเสนอไปเมื่อการรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 2) ซึ่งการเดินด้วยท่าที่ดังกล่าว ทำให้ชาวลาหู่บ้านยะดูมักถูกตักเตือนจากมูลนิธิหลายครั้ง เลยถึงขั้นขึ้นมาประชุมก็หลายคราว ส่วนชาวลาหู่ที่ขี้มูเกียบฟังเหมือนจะตอบรับ เชื้อฟังข้อตักเตือนทุกครั้งไป แต่อาภักปกริยาการเดินต่อหน้าแขกก็ไร้รสชาติเหมือนเดิม สุดท้ายทางมูลนิธินุ่เงาจึงตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมการเดินจะคีไปในที่สุด แต่เมื่อสอบถามกับอดีตเจ้าหน้าที่มูลนิธินุ่เงา ก็พบว่าสาเหตุของการเดินจะคีแบบนั้นเป็นเพราะว่า **“ชาวบ้านเขาได้เงินน้อยกัน ขอขึ้นเงินแล้วหุ่เงาไม่ว่าจะได้(อย่างไร) สุดท้ายก็หยุดเดินจะคีไปเสีย”** นั่นก็หมายถึงว่า การขี้มูเกียบนั่งเฉยในวงการเดินจะคี ก็สามารถเป็นวิธีในการต่อรองต่อมูลนิธินุ่เงาในเรื่องผลประโยชน์ค่าตอบแทนได้ด้วยเช่นกัน

นอกจากนั้นการขี้มูเกียบไม่พูด ยังถือว่าเป็นปฏิบัติเทียบเท่าการพูดของชาวอ่าบ้านอาพัก เพราะสามารถแสดงถึงลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ชาวลาหู่ จนมูลนิธินุ่เงานำไปใช้อธิบายถึงลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ลาหู่แนะนำนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัครก่อนลงพื้นที่ว่า

“พฤติกรรมของลาหู่ค่อนข้างเป็นคนที่ค่อนข้างนั่งเฉย เราให้ข้อมูลนี้กับอาสาสมัครด้วย ดังนั้นพวกเขา(ลาหู่)ก็จะได้แต่ขี้มู บ้างครั้งคุณเข้าไปในบ้านและคุณอาจไม่เห็นเจ้าของบ้านเขาก็จะหลบไป อยู่อีกหลังหนึ่ง แล้วก็ขี้มู จะโผล่มาบ้าง เวลากินข้าวกับเรา เขามักไม่กินข้าวร่วมกับเรา เขาค่อนข้างจะอาย”

นัยความหมายความเป็นชาติพันธุ์ลาหู่ของประโยคนี้นี้ ก็ตรงกับใจชาวลาหู่บ้านยะดู ดังคำพูดของ “ยะคา” ไกด์หุ่นเงาชาวลาหู่บ้านยะดูที่มักจะสื่อถึงลักษณะนิสัยประจำตัวชาวลาหู่ อันต้องการให้นักท่องเที่ยวรับรู้ภาพเชิงบวกว่า **“ลาหู่บ้านนี้ รักสงบ ไม่ชอบทะเลาะมีปากเสียงกับใคร บรรพบุรุษที่ย้ายมาข้างบนนี้ ก็ต้องการอยู่ที่ห่างไกล สงบจากคนอื่น”** ทั้งที่จริงแล้วในชีวิตประจำวันของชาวลาหู่บ้านยะดู มิใช่คนปิดปากเงียบเสมอไป แต่พวกเขากลับใช้วิธีพูดจาเล่าเรื่องราวชีวิตแต่ละวัน ในช่วงเวลาของการพักผ่อน หรือแสดงความไม่พอใจต่อเพื่อนบ้านอย่างโจ่งแจ้งในยามที่ไม่มีแขกเข้ามาพัก

5.4 การท่องเที่ยวความสัมพันธ์กับการเมืองภายในหมู่บ้าน

การเข้ามาของการท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาเกือบสี่สิบปีของบ้านยะดู มิใช่แต่เพียงเข้ากำหนดรูปวิถีชีวิตประจำวันและพื้นที่บ้าน หรือทำให้ชาวลาหู่สามารถพัฒนาปฏิบัติการรับนักท่องเที่ยวได้เท่านั้น แต่การท่องเที่ยวยังแทรกซึมเข้าไปถึงระบบความสัมพันธ์และการเมืองการปกครองภายในหมู่บ้านอีกด้วย

หลักใหญ่ของการเข้ามาพัวพันการท่องเที่ยวในบ้านยะดูคือ การทำให้เกิดจุดตัดที่ปะทะประสานระหว่างความเป็นชาติพันธุ์ลาหู่และผลประโยชน์เชิงธุรกิจหรือเงินตรา นักท่องเที่ยวคือบุคคลสำคัญหรือแหล่งชุมทรัพย์ที่จะก่อเงินรายได้ ส่วนบ้าน ชีวิตประจำวันและความเป็นชาติพันธุ์ลาหู่ก็เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวสำคัญที่จะดึงเงินตราจากนักท่องเที่ยวคนสำคัญ) อันนำไปสู่การได้รับเงินตราจากนักท่องเที่ยว

ซึ่งการเข้ามาของการท่องเที่ยวทัวร์ป่าในช่วงแรกเมื่อสามสิบปีก่อน ผลประโยชน์จากค่าตอบแทนไกด์อาจมีเฉพาะบ้านไม่กี่หลัง แต่เมื่อการท่องเที่ยวชาวเขาเติบโต ชาวลาหู่บ้านยะดูก็เริ่มเรียนรู้และเปิดบ้านรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินตราจวบครบทูลังคาเรือนในหมู่บ้าน เมื่อจำนวนบ้านรับแขกที่มากขึ้นย่อมเกิดการแข่งขันแย่งชิงไกด์และนักท่องเที่ยว ผ่านการใช้เทคนิคหรืออุบายต่างๆ ทั้งใช้ความสวยของลูกสาว การตอบสนองในเรื่องยาผีฝัน และการบริการที่คำนึงถึงความสะอาด ดัง “จาอ้อโบ” **“เมื่อก่อนแย่งแขกกัน บ้านไหนที่มีคนหนัก แสดงว่าลูกสาวงามกำพ่อแม่ไปพูดไปไกด์ให้เปลี่ยนใจ หรือว่าบ้านไหนหาผีให้แขกได้เขาก็ไปบ้านนั้น หรือไม่เช่นนั้นก็บ้านนั้นเจ้าของบ้านขยัน ขยันทำความสะอาด ขยันดูแลแขกไกด์เขาก็จะบ้านนั้นประจำ”** การแย่งชิงนักท่องเที่ยวดังกล่าว นำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งและคำต่อคำเพื่อทวงสิทธิในตัวนักท่องเที่ยวคืน หลังจากนั้นจึงเกิดระบบปกป้องนักท่องเที่ยวและสงวนสิทธิไกด์ป่าเฉพาะบ้านตน **“บ้านยะดูนี้นะ ไกด์นอนไปเรื่อยไม่ได้นะ(คิดไปนอนบ้านก็ไปแบบนี้ไม่ได้) ไกด์บ้านเขาก็ต้องนอนบ้านเขาแบบนี้เป็นประจำ อย่างไรก็ตามเขาก็ไม่ยอมให้ไปนอนบ้านอื่น กลัวจะกลัวเขาหาย”**

และเมื่อนักท่องเที่ยวคืออภิสิทธิ์หรืออาจเรียกได้ว่าสมบัติของบ้านใครบ้านมันแล้ว สิ่งก็ตามมาคือการกำหนดอาณานิคมการรับนักท่องเที่ยวจำกัดพื้นที่บ้านตน ดังเช่นกรณี ที่ผู้ศึกษาประสบเมื่อครั้งทดลองเป็นนักท่องเที่ยว คิววันนั้น ได้คิว “บ้านนาจา” แต่เนื่องจากเย็นวันนั้นห้องน้ำด้านทิศใต้ของ “บ้านนาจา” มีนักท่องเที่ยวรวมทริปปักอยู่ “พี้น้อย” เพื่อนรวมทริปปักกับผู้ศึกษา จึงเลือกเดินไปใช้ห้องน้ำอีกหลังที่อยู่ติดกับมุมบ้านในทิศเหนือ ในขณะที่เหลืออีกเพียงก้าวเดียว “พี้น้อย” จะถึงตัวห้องน้ำแล้ว “นาจา” รีบวิ่งมาด้วยความตระหนกและดึงแขน “พี้น้อย” ไว้ และยกมือโบกไปมาแสดงถึงการห้ามใช้ หลังจากนั้นก็จูงแขน “พี้น้อย” มาที่ห้องน้ำด้านทิศเหนือดังเดิม และใช้มือชี้ย้ำสองสามครั้งแสดงถึงว่าควรใช้ห้องนี้ หลังจากนั้นไม่นานผู้ศึกษากลับบ้านยะดูอีกครั้ง ในฐานะนักวิจัย ผู้ศึกษาก็พบว่า ห้องน้ำที่ “นาจา” ห้าม “พี้น้อย” ไว้ แทนที่จริงคือห้องน้ำ “บ้านนาแซ” จึงต้องดึงแขนมิให้เข้าไป นั่นก็แสดงให้เห็นการท่องเที่ยวทำให้เกิดระบบสิทธิครอบครองทั้งตัวไกด์และนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังรวมไปถึงการแบ่งอาณาเขตการใช้สอยพื้นที่ใช้บ้านสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ ระบบการแบ่งนักท่องเที่ยวของใครมัน มิได้แสดงถึงสิทธิเฉพาะชาวบ้านด้วยกัน เมื่อนักท่องเที่ยวผู้ใดเดินเข้าและมีใช้นักท่องเที่ยวหรือไกด์ป่าบ้านตน สิ่งชาวบ้านยะดูกระทำคือการแสดงออกโดยบุคคลิกเฉยเมิน ไม่สนใจทำชีวิตประจำวันของตนเองไป พวกเขาจะเข้ามาดูแลหรือพูดคุยเมื่อนักท่องเที่ยวคนนั้นเป็นคนที่จะมาพักบ้านตนเท่านั้น.

ต่อมาในช่วงสิบกว่าปีหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงความนิยมในการท่องเที่ยวทัวร์ป่าเริ่มเสื่อมลง บริษัททัวร์ป่าในตัวจังหวัดเชียงรายคงเหลือแต่บริษัททัวร์ป่าขนาดใหญ่ ที่สามารถรักษามาตรฐานบนการคำนึงถึงบ้านชาวเขาที่รองรับนักท่องเที่ยวต้อง ความสะดวก ปลอดภัย และมีศักยภาพเพียงพอในรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ ฉะนั้นในหมู่บ้านยะดู จึงเหลือเพียงบ้านประจำสามหลังเท่านั้น ที่สามารถรักษาคุณภาพการบริการ จนบริษัททัวร์ป่าเข้ามาจับเป็นคู่ทางธุรกิจกับบริษัทตน **“ไกด์คนนี่ของเฮมันไปอยู่บริษัทอื่น บริษัทนอนที่ไหนเขาก็ให้นอนที่นั่น มันไม่ให้นอนบ้านอื่น อย่างบ้านนาแลนี่ไกด์คนก็ให้นอนนี้ ถ้านอนที่อื่นบริษัทเขาไม่ให้ไป”**

นักท่องเที่ยว สำหรับบ้านยะดู คือแหล่งสร้างรายได้ การที่นักท่องเที่ยวกระจุกอยู่แต่ “บ้านประจำ” จึงทำให้บ้านประจำสามหลังนี้ เป็นเสมือนแหล่งชุมทรัพย์ ที่สมาชิกชาวลาหู่บ้านยะดูคนอื่นๆ ที่พยายามจะเข้าถึงเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยว ทั้งการบริการนวด ขายของ หรือผูกมิตรเป็นพวกพ้องเดียวกันเพื่อหวังจะได้รับแบ่งนักท่องเที่ยวเมื่อ “บ้านประจำ” เต็ม ทั้งนี้ในส่วน “บ้านประจำ” เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของตนมิให้สูญ พวกเขาจึงมีการเงื่อนไขแลกเปลี่ยนต่อการเข้ามาของชาวบ้านยะดูหลังอื่น ไม่ว่าจะการวางเงื่อนไขให้ช่วยงานบ้านล้างจาน กวาดพื้น เก็บที่นอน หรือหาพื้น หลังจากนั้นจึงอนุญาตให้เข้ามาขายของหรือนั่งรอบริการนวดใน

บ้านได้ หรือไม่เช่นนั้นก็จะมีการเรียกเก็บส่วนแบ่งจากการขายของหรือบริการครั้งหนึ่งประมาณ 20-50 บาท ภายใต้รูปแบบกาวางเงื่อนใจของบ้านประจำดังกล่าวสามารถสะท้อน ถึงการอำนาจของ “บ้านแขกประจำ” อันเป็นผลของการสามารถในการครอบครองหรือรักษานักท่องเที่ยวไว้ได้ ซึ่งอำนาจดังกล่าวชาวบ้านบ้านยะคูก็รับรู้ ดังคำพูดของ จะแสที่กล่าวถึง “บ้านประจำว่า” **“บ้านนั้นถ้ามีแขกนอน ถือว่าเป็นพระเจ้าเลย ถ้าอยากเข้าก็ต้องคบกันเป็นเพื่อนกัน ไม่ใช่เพื่อนไม่ให้เข้าเลย คนที่ทุกข์จะไม่ให้เข้าเลย คนที่เป็นเพื่อนกันนี้ให้หวนแล้วก็เก็บห้าสิบ ”**

ฉะนั้นเมื่อบ้านไหนหวังที่จะเข้าไปรับผลประโยชน์เงินรายได้จากนักท่องเที่ยวพวกเขา ต้องทำตามเงื่อนใจโดยมิสามารถปฏิเสธได้ แต่สิ่งเดียวที่พวกเขาจะทำได้ดีก็คือการนิทาน อย่างเช่น “ ว่า คนรวย นั้นมันขาว... ไม่ต้องทำงานไม่ไปไร่..อยู่ได้ด้วยไม่ต้องทำงาน เดียวก็สร้อยทองใหญ่ใส่ เขาค้ายา” หรือเล่าให้คนภายนอกฟัง “**บ้านบ้าน บ้านคนรวย แขกนัก ใครจะไปขายของต้องหาพื้นที่ให้ก่อน ใช้เฮลล้างจานล้างถ้วยให้ ถึงจะยอมให้เข้าไป**” บ้างก็ตำหนิ **“หมูนีไม่มีน้ำใจไม่เคยช่วยเหลือใคร งานการของหมู่บ้านก็ไม่ออกมาช่วย อยู่แต่พวกตัวเองเท่านั้น”**

ทั้งนี้การระบายต่ออำนาจของ “บ้านประจำ” ได้ขยายไปถึงเมื่อมูลนิธิหุ้เงาให้ยื่นมือเข้ามาช่วย ฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะชาวบ้านยะคูจะตอบรับให้ความร่วมมือกับมูลนิธิในการปฏิบัติตาม “โครงการท่องเที่ยวชนเผ่า” เพราะโครงการดังกล่าวให้ความหวังว่าเกษตรกรลาหู่บ้านยะคูจะนำนักท่องเที่ยวกลับมา การร่วมมือกับมูลนิธิจึงไม่ใช่แต่เรื่องดังรายได้จากการท่องเที่ยวกลับมาเหมือนเดิมแต่มันเหมือนเป็นการยื่นมือให้พวกหลุดจากการที่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนใจบ้านประจำ เพราะนักท่องเที่ยวมูลนิธิหุ้เงาเป็นคนละกลุ่มกับบริษัททัวร์ป่า

การเข้ามาสนับสนุนของมูลนิธิหุ้เงานอกเหนือจะเข้ามาจัดระเบียบพัฒนาการบริการเรื่องการท่องเที่ยวแล้ว ในส่วนของการบริหารจัดการท่องเที่ยวนั้นชาวลาคู่บ้านยะคูต้องดำเนินการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การรับนักท่องเที่ยวให้อยู่ในรูปแบบระบบคิวเพื่อกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้จัดตั้งกองทุนการท่องเที่ยวโสมสเดย์ขึ้นเพื่อเก็บเงินสมาชิกแรกเข้าหลังคาเรือน 800 บาทและหักเงินรายได้ร้อยละ 5 จากการรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้ง เพื่อนำมาเป็นเงินหมุนเวียนพัฒนาการท่องเที่ยวและช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิก ซึ่งรูปแบบการบริหารดังกล่าวสมาชิกกลุ่มจะต้องมีการเลือกคณะกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมาดูแล

การดำเนินในรูปแบบการจัดการโดยชุมชนในช่วงปีแรกได้รับความสนใจจากชาวลาคู่บ้านยะคูไปอย่างดีในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกกองทุนพร้อมปฏิบัติตามเงื่อนของ “โครงการท่องเที่ยวชนเผ่า” ยกเว้นก็เพียงแต่ กลุ่ม “บ้านแขกประจำ” ที่ไม่ให้ความร่วมมือ เพราะเข้าใจว่าการท่องเที่ยวแบบชุมชนจะเป็นตัวบีบให้ตนต้องสละนักท่องเที่ยวกระจายไปตามระบบคิว แต่ด้วยระบบการดำเนินงานของมูลนิธิหุ้เงา ที่ทำการตลาดและจัดหานักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มเครือข่ายคน

โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับแขกบริษัททัวร์ของบ้านประจำ “เราทำให้เขาเห็นว่า การนำนักท่องเที่ยวเข้ามามันคนละส่วนกัน และไม่แย่งลูกค้าทัวร์เขา เรามีกลุ่มอาสาสมัครที่เราประชาสัมพันธ์เอง เมื่อได้มาแล้วเราก็จัดให้เฉพาะสมาชิก และเมื่อชาวบ้านเห็นว่าเราสามารถหานักท่องเที่ยวได้สม่ำเสมอพวกเขาจึงมั่นใจ” หลังจากนั้นไม่นาน “บ้านแขกประจำ” จึงสมัครเข้าร่วมกองทุนโสมสเดย์

มาถึงจุดนี้ ภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็มีได้เป็นหนึ่งเดียวกันทั้งชุมชนเหมือนดังที่มูลนิธิหุ่นเงาเสนอขายในสื่อประชาสัมพันธ์ ภายในพื้นที่ “กลุ่มบ้านประจำ” ยังคงมีอำนาจในดูแลนักท่องเที่ยวของบริษัททัวร์คู่ธุรกิจตนเอง ส่วนคณะกรรมการกลุ่มบ้านโสมสเดย์ก็มีอำนาจหน้าที่จัดคิวเฉพาะนักท่องเที่ยวจากมูลนิธิเท่านั้น ทั้งนี้ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างชาวลาหู่บ้านยะดู สำหรับมูลนิธิหุ่นเงาแล้วก็เสมือนบริษัททัวร์ส่งลูกค้าที่พวกเขาต้องปฏิบัติเงื่อนไขเท่านั้น เพราะว่าถ้าหากมีนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนที่มีมาจากมูลนิธิของทัวร์หรือมูลนิธิ นักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นติดต่อผ่านใคร คนนั้นก็รับสิทธิ์อำนาจในการตัดสินใจทันที โดยไม่เอาไปรวมคิดกับนักท่องเที่ยวมูลนิธิ ซึ่งส่วนมากก็จัดลงบ้านตน หากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก ถึงจะกระจายให้เฉพาะญาติและเพื่อนพ้องตนเองเท่านั้น

ส่วนระบบจัดคิวรับนักท่องเที่ยวหุ่นเงานั้น จะจัดคิวให้เฉพาะบ้านที่มีศักยภาพในการเปิดโสมสเดย์ ส่วนบ้านที่ขณะขณะนี้ไม่พร้อมอย่างเช่น หลังเล็ก มีเด็กอ่อน ไม่มีห้องน้ำ สมาชิกมีปัญหาสุขภาพจิต หรือเป็นคู่สามีภรรยาใหม่ที่ยังมิได้สร้างบ้าน จะต้องปรับบ้านให้มีความพร้อมตามเงื่อนไขที่มูลนิธิหุ่นเงากำหนดก่อนถึงจะสมัครเข้ากลุ่มบ้านโสมสเดย์ได้ กระนั้นในทางปฏิบัติแล้วแม้ว่าระบบการจัดระดับคิวจะสร้างประโยชน์กระจายคิดอย่างเท่าเทียมแล้ว แต่ประโยชน์ดังกล่าวยังมีเพียงพอ สำหรับบ้านยะดู พวกเขาจะใช้ระบบนั้นเปิดโอกาสให้บ้านที่ไม่พร้อมเปิดโสมสเดย์จำนวน 5 หลัง ปล่อยให้ตนเองเข้าถึงประโยชน์เข้าถึงการรับคิวหุ่นเงา ด้วยการยอมจ่ายเงินค่าแรกเข้าสมาชิก และมีใช้พื้นที่บ้านของตน แต่จะใช้บ้านญาติหรือเพื่อนบ้านในการรับนักท่องเที่ยวแทน เมื่อถึงคิวตนเอง นอกเหนือจากนั้น วิธีการเข้าถึงคิวดังกล่าว ยังเอื้อประโยชน์ให้บ้านที่ถูกยืมรับแขกได้อีกต่อ คือ เจ้าของบ้านที่ถูกยืมสามารถขอส่วนแบ่งได้คนละครั้ง ดังเช่น กรณี “คิวบ้านจะคือ” ยืมใช้ “บ้านาพะ” รับนักท่องเที่ยวหุ่นเงา โดย “นาพือ” อธิบายถึงการขอส่วนแบ่งรับแขกดังนี้ “**จะคือรับแขกไม่เป็น ทำกำข้าวไม่เป็น มีลูกน้อย เราเลยช่วยถึงคิว ก็ให้มาบ้านเฮา เฮาดูแลแขกให้ส่วนเขาก็ช่วยทำอาหาร ถึงเวลาดอน ก็บ้านเฮา เมื่อได้เงินแล้วเขาก็ขอแบ่งมาครั้งหนึ่ง”**

ทั้งนี้ระดับการควยใช้จากระบบจัดคิวถึงขั้นใช้สิทธิของผู้อื่นเพื่อนำผลประโยชน์มาสู่ตนเองอย่างเช่น กรณี “นาแซ” สิทธิคิว “บ้านนาอ้อ” บ้านที่สมาชิกครอบครัวมีปัญหาสุขภาพจิตทั้งบ้าน “นาแซ” ใช้วิธีจ่ายเงินค่าสมัครแรกเข้าให้ เมื่อถึงคิว “บ้านนาอ้อ” มี “นาแซ” รับนักท่องเที่ยวเข้าพักบ้านต้นด้วยจะไม่มีการแบ่งเงินให้ “นาอ้อ”

นอกจากนั้นการท่องเที่ยวยังเข้ามาเป็นฐานอำนาจการเมืองปกครองภายในหมู่บ้านอีกด้วย อย่างเช่น ความสามารถในการรับนักท่องเที่ยวเข้าพักของ“บ้านประจำ” ยังสามารถสร้างฐานอำนาจด้านการปกครอง จน “จะแสบ” หนึ่งในเจ้าของบ้านประจำได้การยอมรับจากชาวบ้านยะดูให้ดำรงตำแหน่งผู้นำหมู่บ้านคนปัจจุบัน เพราะชาวบ้านเห็นว่าเขามีศักยภาพทางการเงิน ส่วนการรับความร่วมมือมูลนิธิในการจัดโฮมสเตย์ที่เข้ามาสมัยอดีตผู้นำอย่างเช่น “จะแสบ” ปัจจุบันแม้ผู้นำดังกล่าวมิได้ปฏิบัติหน้าที่ แต่เขาก็มีฐานอำนาจจากกาเป็นตัวเชื่อมกับมูลนิธิหุ้เงา เรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในกลุ่มบ้านหุ้เงา ชาวบ้านจะเคารพการตัดสินใจของผู้นำคนนี้เป็นหลัก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved